

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA TEXTILNÍ

Stolování – inspirace slovenským lidovým oděvem

Dining - inspiration of Slovak folk wear

Anotace

Inspiraci mé bakalářské práce se stal lidový ženský oděv zdobený typickou slovenskou výšivkou a indickou technikou patchworku. V první části je práce zaměřená na teorii o historii lidového oděvu a výšivce. Pokračující slovy o patchworku a teorií o ubruse i jeho historii. Následující strany jsou o barvách a módních trendech.

V experimentální části jsou obrázky vzorníků s popisem materiálového složení.

Praktická část je z kolekce ubrusů z prostěrkami. Každá z nich je určená k jiné příležitosti stolování.

Annotation

The inspiration of that baccalaureate labour is folk women's costume decorated by typical Slovak embroidery and Indian technique of patchwork. In the first part labour is intentional on theory about national clothing and embroidery. It's proceed with words about patchwork and table –cloth with table-napkins and his history. The following pages are about colours and fashions trends.

In experimental part are pictures of specimens with material description composition.

The practical part consists of collection of table-clothes with table-napkins. Every of them is for special occasion.

Klíčová slova:

- historie lidového oděvu
- ženský oděv
- výšivka
- textilní materiál
- patchwork
- ubrus
- stolování

Key words:

- history of traditional wear
- Women's costume
- embroidery
- textile material
- patchwork
- table-cloth
- dining

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená *diplomová (bakalářská)* práce je původní a zpracoval/a jsem ji samostatně. Prohlašuji, že citace použitých pramenů je úplná, že jsem v práci neporušil/a autorská práva (ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb. O právu autorském a o právech souvisejících s právem autorským).

Souhlasím s umístěním *diplomové (bakalářské)* práce v Univerzitní knihovně TUL.

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou diplomovou (*bakalářskou*) práci se plně vztahuje zákon č.121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 (školní dílo).

Beru na vědomí, že TUL má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé diplomové (*bakalářské*) práce a prohlašuji, že **s o u h l a s í m** s případným užitím mé diplomové (*bakalářské*) práce (prodej, zapůjčení apod.).

Jsem si vědom toho, že užít své diplomové (*bakalářské*) práce či poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem TUL, která má právo ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených univerzitou na vytvoření díla (až do jejich skutečné výše).

V Liberci, dne 29. 5. 2009

.....

Podpis

Pod'akovanie

Ďakujem všetkým, ktorý mi pomohli pri realizácii mojej práce, pani Martine Černíkovej za venovaný čas, pánom Arnoštovi Koubovi a Danielovi Baranovi za poskytnutie priestorov na nafotenie, pani Mgr. Dane Pejchalovej, ako vedúcej mojej práce, pani Jane Čutkovej a a svojim blízkym za podporu a trpezlivosť.

Obsah

Úvod	1
1. Inšpiračná časť práce.....	2
1.1 Z histórie a vývoja slovenského ľudového odevu.....	2
1.2 Zmeny v ľudovom odevu v 19.–20. storočí – prechod k mestskému odevu.....	4
1.3 Inšpirácia Považskobystrickým krojom.....	5
1.3.1 Ženský odev.....	5
1.3.2 Úprava hlavy	6
1.3.3 Obuv	6
1.3.4 Výzdoba.....	6
1.4 Tkaniny a výšivky.....	8
1.5 Z dejín stolovania.....	11
1.5.1 Tradičný slovenský obrus.....	12
1.6 Obrusy.....	13
1.6.1 Módné trendy obrusov.....	16
2. Farebnosť a vzory bytových textílií	17
2.1 Farby a ich vnímanie	17
2.1.1 Čo hovoria farby.....	18
3. Patchwork	22
3.1 História patchworku.....	22
3.2 Definícia patchworku.....	22
3.3 Techniky patchworku a potup zhotovenia	22
4. Model šijacieho stroja	24
5. Experimentálna časť	25
5.1 Realizácia vzorníkov - Šitie patchworku.....	25
5.1.1 Aplikácia výšivky na vzorníky	25
5.1.2 Farebnosť vzorníkov	25
6. Obrazová príloha	26
7. Praktická časť	31
7.1 Kolekcia I.....	31
7.2 Kolekcia II	35
7.3 Kolekcia III.....	39
Záver	44
Literatúra.....	45

Úvod

Tému svojej bakalárskej práce som si zvolila na základe toho, že som videla príležitosť novej tvorby v tradičnom duchu. Veď slovenská výšivka nie je ničím neznámym i o patchworku sa dá tvrdiť to isté. Rozhodla som sa oprášiť históriu slovenskej výšivky. Jej pestrosť a vyváženosť na odeve ma fascinovala. Aj keď boli na niektorých miestach odevu použité viaceré druhy výšiviek v rôznych farbách, nikdy odev nepôsobil nevkusne alebo prezdobene. Bolo to v nadaní vyšivačiek a ich cite pre krásu. Aj keď ja som typické ručné vyšívanie nahradila strojovým vyšívaním. Navyše som sa rozhodla umiestniť túto výšivku na patchwork. Napadlo ma spojiť tieto dve techniky s bohatou históriou a podať ich prevedení súčasných trendov. História patchworku stará 300 rokov má podľa mňa stále čo ponúknuť. Možno si povieme, že ide len o geometrické tvary. Je to tak, ale tieto tvary nám umožňujú vytvárať stále nové a nové kompozície. To som si overila pri zhotovovaní vzorníkov. Použila som rovnaké šablóny, ale podarilo sa mi vytvoriť úplne inú kompozíciu. Nehovoriac o materiáloch, ktoré sa v súčasnosti nachádzajú na trhu a sú nám k dispozícii. Išlo o skúšanie jednotlivých materiálov a ich chovanie v kombinácii s výšivkou. Netradičné kombinácie materiálov. Táto práca mi umožnila nazrieť hlbšie do histórie slovenského ženského ľudového odevu a ponúknuť Vám časť z nej v mojej bakalárskej práci. Teoretická časť je zameraná na už spomínaný ženský kroj a výšivku ktorou bol zdobený. Pokračuje slovami o patchworku, obruse a jeho histórii. Dôležité sú i farby, ktoré v mojej práci zohrali veľkú úlohu. Ich vnímanie a použitie v interiéri. Konkrétne v kuchyni, na jedálenskom stole. Stolovanie je súčasťou nášho každodenného života, a to je ďalší dôvod výberu témy mojej práce- praktickosť. Každého predsa upúta pohľad na pekne upravený stôl..Stolová súprava je prevedená do súčasnej módy, tak aby ladilo so súčasnými módnymi trendmi interiérov. Experimentálna časť zahŕňa obrazovú prílohu vzorníkov, spolu s materiálovým zložením a s príslušným vyšívacím programom. Vzorníky sú zamerané na farebné geometrické kompozície a netradičnosť materiálov. Hotové výrobky sú praktickou časťou mojej práce, zakladajú si podobne ako vzorníky, na farebnosti, materiáloch a výšivke. Obrazová príloha je dokumentovaná fotografiami a popisom kolekcií.

1. Inšpiračná časť práce

Vzhľadom k tomu, že pochádzam zo Slovenska, ktorého kultúra a ľudové tradície sú bohaté svojou históriou rozhodla som sa nejakým spôsobom oživiť naše pamiatky. Svoju pozornosť som zamerala na odev a tradičné techniky, ktoré sa s ním spájajú.

Odev patrí k základným prejavom všeľudskej kultúry a jeho dejiny sú odrazom vývoja celého ľudstva a súčasne i každého národa a jeho spoločenských vrstiev. Mnoho informácií nám poskytujú archeologické nálezy a poznatky, základe ktorých sa bádatelia pokúšajú objasniť ako vôbec odev vznikol, prečo sa človek začal obliekať a aké boli prvé odevné súčiastky a materiály. Štruktúra a výrazové prostriedky odevu vždy ihneď reagovali a ilustrovali konkrétne historicko-ekonomické podmienky jednotlivých národov – kultúrou, systémom spoločnosti a vzťahy medzi hospodárstvom. Odev často manifestoval svetonázor a životný štýl. Preto je dôležitým dokladom i pre výskum etnickej histórie toho - ktorého národa.

1.1 Z histórie a vývoja slovenského ľudového odevu

Jedným z najvýraznejších prvkov slovenskej ľudovej kultúry je oblečenie roľníkov, ktoré sa bežne označuje ako ľudový odev alebo kroj. Vznik a jeho vývoj ovplyvnili predovšetkým geografické a klimatické podmienky. Príroda sama poskytovala ľudu umelecké stvárnenie a vyjadrenie. Ľud čerpal z jej krás, aby ich motívmi okrášľoval svoj život vo forme maľovaného ornamentu alebo výšivky, rezby, vybíjania atď. Prvotný materiál na zhotovovanie odevov, a to kože a kožušiny divých, ale i domácich zvierat (najmä oviec), rastlinné a živočíšne vlákna (ľan, konope, ovčia vlna). Prírodné farbivá z kôry stromov a rozličných rastlín, ľan a konope – vytvorili prvé základy nášho krásneho výšivkárstva i ľudového tkáčstva. Archeologické nálezy praslenov, zvyšky koží a kožušín sú najstarším dokladom o spracovaní textilných vlákien na našom území. V podobe písomných dokladov sú záznamy o rozsiahlom pestovaní ľanu a konope, o love na divú zver a samozrejme o chove domácich zvierat, z ktorých veľký význam mala pre človeka ovca - bola zdrojom potravy, poskytovala kožu, kožušinu i vlnu na výrobu textilu. Pre potrebu vznikajúceho mestského obyvateľstva špecifikujú sa okrem iných aj remeslá súvisiace so spracovaním koží, kožušín a výrobu textilu – garbiari, kožušníci, súkenníci, tkáči.

Strih i zošívanie odevných súčastí z tradičných materiálov, ako boli plátno, kožušina a koža, vychádzal z ich štruktúry. Konopné a ľanové tkaniny sa trhali alebo strihali v smere osnovy alebo útku, využívali sa pevné okraje. Miery určovala šírka krosien, alebo rozmery ľudského tela. Na postavu sa prispôbovali jednoduchým ovíjaním, riasením alebo zavesením na plec. Obšívaním, vystrapkaním a uväzovaním voľných nití do strapcov sa spevňovali okraje, aby sa zabránilo strapkaniu vlákna. Vlnené tkaniny sa ubíjaním vo vode plstili, tak vznikalo súkno,

ktoré sa nestrapkalo, teda pri strihoch sa nemusela rešpektovať jeho štruktúra. Podobne koža, kožušina – ich strih a miesta zošitia určovala veľkosť vyrobenej kožky. Strihy teda vychádzali z proporcií ľudského tela, z technológie a štruktúry materiálu a zo spôsobu jeho spracovania. Účelové zošitie a švy sa stali zárodkami budúcej výzdoby (napr. neskoršie výšivky v ich rozvinutej forme na plátenných súčiastiach sú vždy na miestach, kde sa upevňovali riasenia, zošívajú dva pevné okraje voľným švom, zakončovali švy a pod.) Triedne a spoločenské rozvrstvenie obyvateľstva sa odrazilo i na odeve nižšej a vyššej šľachty, podliehajúc najviac vplyvu celoeurópskej historickej módy; na odeve zemanov, mešťanov, remeselníkov, baníkov vidno zachované ešte niektoré ojedinelé archaické prvky (napr. rubáš, zástery, čepce a pod.) začlenené už do odevu, ktorý sa usiluje prijímať prvky svetovej módy. No ani odev roľníka, obyvateľa dediny, sa nevyvíjal izolovane v historickom vývoji, prijímal prvky z odevu mešťanov, vojska, ba i šľachty. Domácky vyrobené materiály sa dopĺňali, prípadne aj nahrádzali výrobkami remeselníkov z miest a mestečiek (tkáčov, farbiarov, súkenníkov, kožušníkov), dovážanými doplnkami a materiálmi (stuhy, hodváby). Popri tvorivo-umeleckej zložke sa zjavujú aj efekty hospodársko-výrobné. Podľa historického vývinu nášho priemyslu je možné vedieť, že ľudové domáce tkanie súkna dalo základ široko rozvetvenému domáckemu tkáčstvu, ktoré sa stalo základom prvej tkáčskej manufaktúry na súkno v našich krajinách (Hubice, okr. Šamorín 1666 a Halič pri Lučenci 1767). Ľudová výroba prešla časom na výrobu priemyselnú, ale súčasne stratila ľudový umelecký základ, privlastnila si všeobecný prejav strojový, stratila spojenie so živou studnicou ľudového umenia. Keď sa rozbehla priemyselná výroba, ktorá umožňovala ľahko a lacno si nadobudnúť všetko, čo sa predtým umelecky vyrábalo tvrdou a namáhavou prácou, najmä mladšia generácia sa začala od dedičstva vzdávať a odkladať ho, pretože nebola s tradíciami svojich predkov tak úzko a mocne spätá. Tým upadlo do zabudnutia mnoho pamiatok. Slovenské múzeá zachránili len malú časť z toho, čo malo byť uchránené a zachované. [3][5]

Aj preto by som v mojej práci chcela poukázať na cit pre krásu u našich predkov a šikovnosť s akou dokázali vytvoriť prekrásne umelecké diela. Jedným z nich je i ľudový odev – kroj. „Taký kroj je od hlavy po päty, od celku až do poslednej nitky, celou výstavou ušľachtilej krásy, vybrúseného jemného zmyslu pre tvar, farbu, materiál, a priam ideálnou harmóniou všetkých svojich zložiek. Človek v kroji nebol anonymný. Svojím odevom hlásal príslušnosť k určitej dedine, ku konkrétnemu ľudskému a duchovnému spoločenstvu. Zároveň sa cítil byť viazaný jeho zvyklosťami, morálkou a mal povinnosť zachovávať dobré meno svojho spoločenstva. Kroj duchovne spájali ľudia. Každý mal právo nosiť krásny kroj, ktorý ho povznášal, dával dôstojnosť, noblesu.“ (Karol Plicka) [1]

Spoločenská a majetková odlišnosť, ktorej najhmatateľnejším a najviditeľnejším prejavom i znakom bol práve odev. Dobové kresby veľmi často zachytávajú odev šľachtica, zemana,

mešťana i sedliaka, kde je odev markantným prejavom spoločenskej a triednej príslušnosti. Určitá odlišnosť sa prejavovala nielen medzi jednotlivými vrstvami, ale i medzi poddanými, ktorí sa usilovali svoj odev prispôbiť vyšším spoločenským vrstvám. Na vznik a postupné formovanie ľudského odevu vplývali taktiež ďalšie odlišujúce znaky : 1. biologické : príslušnosť k pohlaviu (muži, ženy), vek (deti, mládež, dospelí, starí) stav a zaradenie do rodinného i širšieho kolektívu (slobodní, ženatí, vydaté, vdovy); 2. druh zamestnania a práce (roľníci, pastieri, baníci a pod.); 3. spoločenská a triedna príslušnosť; 4. náboženstvo ; 5. styk s historickou módou a s cudzinou (preberanie odevných prvkov z odevu vyšších vrstiev, z vojenských uniforiem, prijímanie nových materiálov a pod.) Koncom 19. stor. a v prvej polovici 20.stor. začínajú miznúť regionálne špecifiká a odstraňujú sa výrazné rozdiely medzi odevom obyvateľstva žijúceho na dedinách a obyvateľstva v mestách. Spojením týchto mnohých faktorov, ich rozličný vzťah, narastanie a ustupovanie druhého v zložitom spoločenskom procese po stáročia, vytvorili postupne dnešný diferencovaný obraz ľudského odevu.

1.2 Zmeny v ľudovom odevu v 19.–20. storočí – prechod k mestskému odevu

Podstatné zmeny v odevu nastali v 19. storočí. Nerovnomernosť vývoja rôznych regiónov Slovenska, ekonomicko-spoločenské zmeny (zrušenie poddanstva, rast továrenského priemyslu, nové druhy práce, urbanizácia, komunikácie a pod.) spôsobili, že dovtedy regionálne málo sa odlišujúci ľudový odev (jednotlivé župy mali obyčajne niektoré spoločné prvky) sa začal diferencovať – buď prechodom k mestskému odevu, alebo ďalším svojim vývojom. Doma vyrobený materiál začal postupne nahrádzať manufaktúrny alebo už aj továrenský materiál. V 19. stor. sa začala používať farbiarčina , ktorá v tom čase zľudovela a ovplyvnila celé ľudové oblečenie. Prvé záznamy o farbiaroch na Slovensku sú zo začiatku 17. stor. Niektoré tradičné časti krojov začali ľudia na dedinách nahrádzať mestskými, až postupne v niektorých oblastiach prešli celkom na mestské obliekanie. V hospodársky zaostalých oblastiach (stredné, severné, horské oblasti Slovenska) pokračoval vývoj kroja zachovaním tradičných súčastí i prijímaním nového materiálu a najmä jeho použitím na obohatenie dekoratívnych prvkov (rozvoj vyšívkových techník, pestrý materiál na vyšívanie, bavlnky, vlny a pod.). Ešte na prelome 19. a 20. stor. ľud na dedine ostal zväčša nositeľom tradičného spôsobu života i kultúry, teda i odevu. Voči zmenám je konzervatívnejší ako iné spoločenské vrstvy. Zmeny v ekonomicko-spoločenskej kultúre i politické udalosti v 20.stor. (predovšetkým po prvej a druhej svetovej vojne) urýchlili prechod od tradičného kroja k mestskému odevu, ktorý v polovici 20. stor. už prenikol (najviac u mladej generácie) do všetkých oblastí Slovenska. Dnes je mestský odev prevládajúcim typom oblečenia i na dedinách (okrem niekoľkých dedín alebo užších regiónov, napr. niektoré dediny v Honte, na Horehroní a pod). Niekde nájdeme aj návrat k tradičnému

odevu , resp. prežívanie nosenia kroja na určité príležitosti (svadba, zvyky, štátne a cirkevné sviatky a pod).

Ľudový odev na Slovensku je pozoruhodný svojou variabilitou, umeleckým doriešením i vývojom, ktorý nám ešte dnes umožňuje poznať a stanoviť zákonitosti tvorby odevu a jeho výzdoby. [2]

1.3 Inšpirácia Považskobystrickým krojom

Z toho veľkého počtu krojov, ktoré som v poslednej dobe zahliadla v knihách, som si zvolila kroj zo svojho regiónu. Vzhľadom k tomu, že mi je najbližší a ďalším dôvodom bola výšivka, ktorá sa zachovala predovšetkým na západnom Slovensku. Teda aj v Považskobystrickom regióne a jeho okolí. Preto som sa rozhodla navštíviť Vlastivedné múzeum v Považskej Bystrici, aby som si kroje a techniku výšivky pozorne prezrela a dokázala ju preniesť do súčasného prevedenia. Čerpala som zo zdobenosti ženského kroja.

1.3.1 Ženský odev

Spodník – bol z konopného plátna, siahajúci iba do pásu.

Rukávy, ktoré siahali nižšie laktov sa nosili vysúkané. Výšivka bola umiestnená po šírke rukáva v jeho hornej časti.

Rukávce, mali vpredu rázporok, okolo hrdla úzky stojatý golier zaviazaný na tkanice. Na rukávce sa obliekol živôtik z pestrých látok z takých istých materiálov, z akých sa šili sukne (brokát, hodváb, kašmír, damašek a pod.), najobľúbenejšie boli s kvetinovým vzorom Vo všedný deň z lacnejších materiálov (kartún, kanafas, delén, barchet a pod.) Živôtik (stánek) bol zošíty zo sukňou. Siahajúci do pásu a zapínal sa na veľké dvojstranné spony alebo gombíky.

Sukňa bola riasená alebo skladaná. Sviatočná sukňa sa šila z bieleho plátna a nosila sa v lete. Zimná bola z tmavého súkna, obvykle čierneho alebo tmavomodrého. Pracovná sukňa bola s farbiarskeho plátna s drobnou vzorkou. K plátennej sukni bola biela zástera z jemného kupovaného plátna. Celú svoju plochu mala pokrytú typickou miestnou výšivkou. jednofarebná zástera (fertucha) z kartúnu alebo glotu sa nosila k pracovnej sukni vo všedný deň. Bývala široká, naberaná a siahala cez boky s výzdobou vpredu okolo spájania látky, neskôr i okolo okrajov (čipka, výšivka, zúbky). Zdobila sa i farebným štepením a našitými stužkami. Na leto sa nosili letnice z ľahkých kupovaných materiálov (kartún, atlas, hodváb), na zimu štofky z vlnených látok. Do pásu si ženy uväzovali farebné vlnené tkanice. (traki, kamrholki, šnurki). Boli dlhé asi 3,5 rífa (asi 300cm) a široké 4 – 5 cm, ukončovali sa strapcami (gonfle). Ženy ich tkali na drevenej doštičke. Obľúbená bola štvorcová dvojpolová plachta, ktorá sa nosila do kostola, do dažďa(cez kožuchy a mentienky). Trojštvrťový kožuch po kolená (belák) z bielej barančiny , do pásu priliehavý, od pásu zvonovite rozšírený, v páse na gombík ,bol zdobený

farebnými koženými aplikáciami. Predné diely sa vyhli a zapli dvoma gombíkmi na chrbte. Strihovo bola podobná mentienka z bledomodrého súkna podšitá barančinou, ozdobená tmavším šnurovaním a strapčekmi z harasovej vlny. [2]

1.3.2 Úprava hlavy

Vydaté ženy si česali vlasy do účesu zvaného grguľa. Pozostávala z podložky (grgule), ktorá bola zhotovená z konopných vlákien obtočených plátnom. Starodávny biely čepiec a k nemu patriaca dlhá šatka (rúbek) sa prestali nosiť začiatkom 20. storočia. Nahradila ich štvorcová šatka, ktorú poznali pod názvom ručník. Nevesta šla na sobáš v čelenke prešitej zlatými stuhami či korálikmi a parte.

1.3.3 Obuv

Voľakedy nosievali muži i ženy kožené krpce. Keď bolo chladno obúvali si do nich ešte pletené pančuchy z ovčej priadze. Starobylou obuvou boli papuče, typické boli pre Trenčín a jeho okolie. Mali biely súkenný vršok s podošvou, k nim bola prišitá sára siahajúca do pol lýtok a zvnútra mala rázporok. Sára sa pletla z vlny na štyroch ihliciach. Na mužských papučiach bol typický čierno-biely vzor, ženské boli aj jednofarebné, belie, zvršok bol čierny, podošva biela. Okrem toho sa nosili aj súkenné kapce – habatky.

1.3.4 Výzdoba

Najbohatšie boli zdobené rukávce a zástera. Ornamenty boli radené do pásov. Boli vyšívane plným stehom, na rátané nite vyšité štylizované vtáky (páv, kohút), srdcia, hviezdice, tulipány pomerne veľkých rozmerov. Vyšievalo sa bavlnou, hodvábom, prevládali farby v teplých tónoch od krémovej, oranžovej až po sýtočervenú farbu. [4]

Obr. 1. Zástrera (fertucha) s miestnou výšivkou (Považská Bystrica a okolie) [Vlastivedné múzeum Považská Bystrica]

Obr. 2. Zväčšený náhľad výšivky z obr. 1 [Vlastivedné múzeum Považská Bystrica]

Obr. 3. Zástrera (fertucha) s miestnou výšivkou (Považská Bystrica a okolie) [Vlastivedné múzeum Považská Bystrica]

Obr. 4. Zástrera (fertucha) s miestnou výšivkou (Považská Bystrica a okolie) [Vlastivedné múzeum Považská Bystrica]

Obr. 5. Ženská košeľ s miestnou výšivkou a zväčšeným náhľadom výšivky. (Záriečie) [Vlastivedné múzeum Považská Bystrica]

Obr. 6. Ženská košeľ s miestnou výšivkou a zväčšeným náhľadom výšivky. (Považská Bystrica) [Vlastivedné múzeum Považská Bystrica]

1.4 Tkaniny a výšivky

Najpoužívaným materiálom bolo plátno. Bolo ľanové, konopné a vlnené plstené tkaniny vyrobené z domácich surovín. V horských oblastiach to bola kozia alebo ovčia srst'. Dokladom sú archeologické pamiatky, ale i výskyt divoko rastúceho ľanu karpatského. V stredoveku patrilo spracovanie ľanu a konope k najrozšírenejším a najdostupnejším prácam. Venovali sa mu dievky, ženy na dedinách, ba i šľachticné. Dokladom tejto skutočnosti nie je len bohatstvo európskych a slovenských rozprávok, ale i početný domáci a zahraničný ikonografický materiál. V ňom sú spomínané jednotlivé druhy tkanín i tkacie nástroje. Tkaním sa zamestnávali i remeselníci a tkáči vo svojich dielňach. Po úpadku tkáčskeho remesla, ktoré nastalo v 18. storočí sa jednotlivé pracovné postupy a nástroje a často i činovatné textilné vzory zachovali medzi ľuďom v okolí určitého tkáčskeho centra. Ľudová domáca výroba tkanín však na rozdiel od tej remeselnej v 18. a 19. stor. zaznamenala rozkvet. V tejto dobe na celom severnom Slovensku začali niektorí podnikatelia využívať pestovanie prvotriedneho ľanu. V druhej polovici 18. a v prvej polovici 19. stor. putovali tisíce kilometrov bieleho i farebného plátna a činovatiny zo severného Slovenska na vozoch na dolnouhorské i zahraničné trhy. Koncom 19. stor. však väčšina priemyselných textílií bolo z rakúskych a českých textílií, vytlačili z trhu domáce slovenské plátno. Miestna domáca výroba plátna sa preorientovala len lokálnu spotrebu s používaním strojových bavlnených priadzí, hlavne červenej farby, dopĺňované modrou, žltou a bielou priadzou. Staré činovatné tkaniny a vzory začali obmeňovať a rozvíjať v mene dekorativizmu, ktorý v tejto dobe zasiahol i iné druhy ľudového umenia. Mieste variácie mali svoje zákonitosti textilného vzorovania, ktoré málokedy prestúpili. A ak sa tak stalo, boli odsúdené k zániku. Hlavne na východnom Slovensku vznikalo mnoho nových druhov tkanín určených pre každodennú spotrebu. K ďalšiemu rozkvetu domáceho ľudového tkáčstva dochádza koncom 19 a 20. stor.. Vyvinulo sa niekoľko centier so svojou vlastnou charakteristikou. Najväčšou oblasťou bolo východné Slovensko, kde sa tkaniny používali hlavne na bytový textil a obradné textílie. Technický činovatinový dekor sa začiatkom 20. stor. zmenil na veľké motívy, ktoré sa vyšívali ihlami na osnove vlnou. Pretože sa móda v tomto kraji moc nemenila, ženy predávali na jarmokoch tie tkaniny a odevné súčasti, ktoré sa im prestali páčiť. V polovici 20. stor. však už tkali v zemplínskych dedinách z nových kupovaných materiálov novými technikami účelové a technicky dokonalé ručníky, koberce, ba i rolety. Druhou veľkou tkáčskou oblasťou je stredné Slovensko, ktoré je ešte delené podľa ornamentiky. Severné Slovensko sa delilo na samostatnú skupinu spišských rypsových tkanín, ktoré zaznamenávajú vývoj od účelového pretkávania až po vzorovo náročné prebieranie červenou bavlnou na bielom základe. Záposlovenská oblasť sa delí na niekoľko menších skupín. Jemné tkaniny z okolia Nového Mesta nad Váhom so saténovou väzbou a páskovým dekorom sa používali na vrchnú časť rubáča nazývanou stanka. V okolí Levíc zhotovovali ženy modrobiele a červenobiele na obliekanie vankúšov a perín. Na juhozápadnom Slovensku väčšinou tkanín

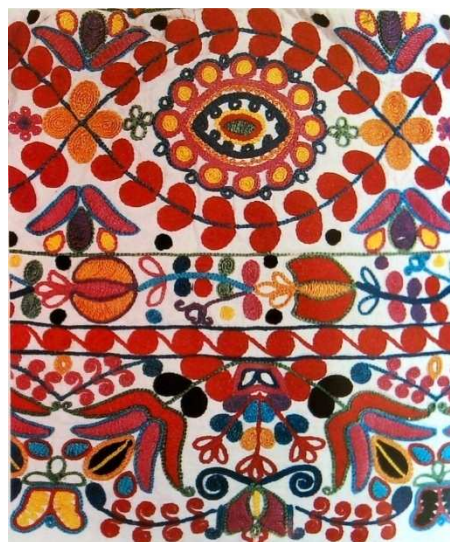
vyrábali tkáči. Dvojdílné a trojdílné prestieradlá a obrusy majú textilný a činovatinový vzor. Estetické pôsobenie týchto tkanín spočíva predovšetkým vo využití kontrastu technológie a základných farieb. Tie tkaniny, u ktorých sa začali napodobňovať výšivky a zabudlo sa na zákonitosti ručného tkania, vyšli pre svoju jednorázovosť (nedali sa prať, ani žehliť) a využívanie skôr, než boli začlenené do života a stali sa len rodinnou pamiatkou (hlavne na východnom Slovensku)

Najrozšírenejším a zároveň najbohatším prejavom ľudového výtvarného umenia na Slovensku patria výšivky. Väčšina ornamentov bola rázu technického a vychádzala z variácií stehových techník, všetkých druhov prelamovania, krížikov a aplikácie. Tvarové a farebné variácie nevznikali len harmóniou bielených a nebielených materiálov, ale i kontrastom základných farieb; ktorého sa dosahovalo domácimi farbami : dubom a železom sa farbilo na čierne, šafranom na žlté, hlinkou na červené. Základné technické motívy sa rozvinuli na miestach účelového zošitia, obšitia, riasenia odevu. V ľudovej ornamentike nachádzame aj bohatú ornamentiku, voľne komponovanú, umiestnenú na jednotlivých častiach odevu a bytového textilu tak, aby ich zdobila. Ľudová výšivka čerpala z renesančnej a rozvilinovej barokovej výšivky. Predlohy, ktoré sa na Slovensko dostali, pretvorili ľudové vyšivačky v zmysle miestnych tradícií. Ornamentálna, kompozičná a technologická bohatosť výšivky do značnej miery prispela k variabilite slovenského ľudového odevu. Bohatosť a rozmanitosť tejto výšivky v prvom rade spočíva v tom, že sa tvorby zúčastňovala skoro každá žena a dievka. Vyšivačky chápali plochu vymedzenú odevnou a bytovou súčiastkou ako miesto, na ktorom sa mohli umelecky vyžiť, ukázať tak okoliu svoju zručnosť. Na rozvoji, diferenciacii a technickej dokonalosti výšiviek má i zavedenie ručných prác do dedinských škôl a osnovy tejto výučby, ktorá mala vychádzať z miestnych tradícií. I takýmto spôsobom sa slovenská výšivka rozvíjala ďalej aj na základe objednávok vyšivačských spolkov Izabella, Lipa, Detva. Výšivky nadobúdali čoraz väčšiu tendenciu oslobodiť sa od závislosti na funkcii. Touto tendenciou sa výšivky čepcov, záster a rukávco stávajú čím viac bohatšie a samostatnejšie, pretože vyšivačky ich komponujú už nie vo vzťahu k odevu, ale ako samostatné kompozičné celky s vlastnou estetickou pôvabnosťou. Zmeny v dedinskom spôsobe života a v odeve zasiahli v prvej polovici 20. stor. i výšivky. V tejto dobe sa ťažisko výšivky postupne presúva z odevu na bytový textil (záclony, pokrývky, obrusy) a na reprezentačný ženský a detský odev. Mnohé z vyšivačiek svojimi prácami hlboko zasahujú i do vývoja slovenského úžitkového umenia; technológiou a kompozičnou dokonalosťou mu získavajú prvenstvo i vo svetovom merítku. [6]

Obr.7. Výšivka na ženskej zástere,
Senohrad[2]

Obr.8. Výšivka na oplecku, Ábelová [2]

Obr. 9. Výšivka na mužskej košeli, Čičmany[2]

Obr. 10. Výšivka na čepci, Bacúch[2]

1.5 Z dejín stolovania

Krásne prestretý stôl nie je objavom novoveku. Potom ako človek vynášiel oheň - objavil široké možnosti jeho využitia – objavil radosti stolovania. Etika stolovania nebola vždy rovnaká. Mnohé spôsoby sa v priebehu doby menili a vyvíjali po celé tisícročia. Kultúra stolovania vždy bola i je v rôznych zemiach a epochách odlišná. Tento pojem zahŕňa rovnako ako zvyklosti pri jedle a pití, tak i chovanie pri stole a jeho úprava.

Egyptské slávnostné hostiny na dvore faraónov boli bežné a pozostávali z mnohých chodov a prísne dbali na to, aby sa nápoje hodili k jedlu. Existovala tam dokonca i hudba k jedlu, hudobníci bavili hostí svojou hrou. Gréci stolovali trochu skromnejšie a poznali už hlinené či kovové taniere a poháre, taktiež lyžicu. Tú využívali len na veľmi riedke jedlá, inak si pri stole vypomáhali prstami. Špeciálne skonštruované lehátka im umožňovali jesť v leže. Tento zvyk sa udomácnil i u Rimanov, ktorí taktiež pri jedle využívali lyžicu a prsty, no v niektorých prípadoch už aj akúsi vidličku a nôž. Novinkou okrem hlinených nádob boli misky na opláchnutie prstov a obrúsky. V 12.stor. kultúra stolovania v Európe stúpala. Európania za to vďačili islamu a taktiež i križiakom, ktorí sa počas výprav s arabskými zvykmi zoznámili. Kresťanský svet prevzal z islamského celú radu pravidiel správania sa pri stole. Vtedy, a to len vo vyšších kruhoch sa prestalo kradnúť susedovi z taniera, považovalo sa za neslušné hltat' a hovoriť s plnými ústami. V stredoveku poznali nôž, vidličku i hrubú lyžicu a poháre, no chýbali tu taniere a misky na umývanie rúk. Dôležitou zmenou bol obrus a obrúsky, ktoré začali používať. Bežným spôsobom jedenia príborom bolo až v 18.stor. Jednou z najvýznamnejších epoch v kultúre stolovania je obdobie *biedermeieru*. Gulatý stôl bol umiestnený v strede salónu. Stoly zdobili bohaté kytice kvetín, svietniky, nádobky s octom, soľou i korením. Obrusy na stoloch boli bohato vytkávané alebo zdobené výšivkou či paličkovanou čipkou. Na začiatku 20. stor. sa kultúra stolovania postupne zjemňovala, čo sa prejavilo vo výrobe vzácného riadu a stolného striebra, ako i v rafinovanom kuchárskom umení. Priemyslová revolúcia významne ovplyvnila výrobu textilu. Cena tkaných obrusov a obrúskov sa znížila a tak sa stali bežnou súčasťou stolovania všetkých spoločenských skupín. Po 2.svetovej vojne v kultúre stolovania mnoho pravidiel zaniklo, všetko bolo náhle voľnejšie a slobodnejšie. Každé obdobie si postupne utvorilo charakteristické formy, vlastný štýl, ktorý sa prejavuje v tvarovaní riadu, pohárov, príborov i v podobe domov, nábytkov či oblečení. Kultúra stolovania je každodennou záležitosťou všedného i sviatočného dňa. Aby sme vyjadrili slávnostnú príležitosť sa okrem klasických jedál venuje i veľká pozornosť úprave stolu dekoráciami, použitému riadu i textíliám, ktoré sú na slávnostných tabuliach. Textílie tvoria najrôznejšie obrusy, obrúsky či prestieranie.[9]

1.5.1 Tradičný slovenský obrus

Bytová textília štvorcového alebo obdĺžnikového, ktorá v ľudovom prostredí slúžila najmä na prikrývanie stola sa nazývala partok, prestieradlo. Podobne ako plachta, s ktorou má podobné funkčné vlastnosti ale aj terminologický základ, slúžila aj na iné praktické účely (ochrana proti dažďu, špine, na prenášanie batohov, siatie) a pri obradových príležitostiach bol súčasťou ženského odevu nevesty a používal sa i na obradové prenášanie koláčov a jedla pri svadbe, narodení dieťaťa a ostatných tradičných zvykoch. Je známe, že obrusy začala používať bohatšia vrstva obyvateľstva. Jednoduché, spočiatku nezdobené obrusy sa Slovensku udomácnili najprv vo feudálnych sídlach. V stredoveku plnili nielen svoju praktickú funkciu, ale znázorňovali už aj určitú symboliku. Pôsobili znakom pokoja a mieru. Postupne ako sa obrus vyvíjal začal nadobúdať výzdobné prvky, spočiatku jednoduché postupne náročnejšie. Stôl bol dominantou obytnej miestnosti a prikrytý obrusom bol akýmsi reprezentantom postavenia pána a jeho rodiny. Obrusy boli prevažne z damaškového materiálu. Vyrábali ich tkáči v 15. storočí. Prvým druhom boli čisto biele tkaniny, zdobené damaškovým vzorom geometrického tvaru, ktoré boli známe pod názvom cvilichy. Druhý druh tvorili damaškové tkaniny zdobené preberanými farebnými pruhmi, tzv. bakačiny. Známe tkáčske dielne sa nachádzali v Košiciach, v Bratislave, v Bardejove. Okrem obrusov boli známe aj produkciou závesov, záclon, uterákov a posteľnej bielizne. Oblúbenými vzormi, ktorými boli zdobené obrusy, boli zložité figurálne motívy, čitateľné litery ale i vety. Vyšívané a ozdobne vytkávané obrusy sa zhotovovali v dielnach profesionálov - vyšívачov alebo boli výsledkom ručnej domácej práce žien. Kým sa koncom 18. storočia v šľachtickom a meštianskych jedálňach honosne stolovalo, v dedinskom prostredí sa rodina schádzala pri stole, ktorý nepokrývala žiadna textília. Priamo na stole boli položené drevené lyžice spolu s hlinenou misou. Vidiečania začali obrusy používať až v polovici 19. stor. Jestvovali regióny, kde sa stôl prestieral iba na Vianoce, inde sa používal aj pri určitých obradových príležitostiach, na iných miestach pri každom sviatku. Vo všedný deň bol stôl neprikrytý. Prikrytý sa začal objavovať až na začiatku 20. stor. v bohatších regiónoch Slovenska. Najstaršie obrusy boli zhotovované z prírodných materiálov – ľanu a konope. Z rovnakého materiálu boli aj zdobiace nitky, ktorými sa neskôr obrusy zdobili. Tento súlad prírodne sfarbených nití predstavuje jednu z najušľachtilejších farebných kombinácií. V 1. polovici 19. storočia sa na výzdobu začala používať bavlna aj v domácej výrobe. Zo začiatku bola najpoužívanejšou farbou červená. Z jednoduchých úzkych pásikov sa stávali širšie vytkávané pásy, ktoré postupným vývojom prešli až k širokým preberaným pásom. Záluba červených zdobiacich nití vo vidieckom prostredí pretrvala takmer do roku 1914. V 30. rokoch 20. storočia sa na obrusoch objavujú pestré motívy vytkávané rôznymi farbami. Obrus pozostával z 2, 2,5 a 3 polí tkaniny a v mieste zošitia sa spájali ozdobným spojovacím stehom (šitá čipka), tkanicou, paličkovanou alebo háčkovanou čipkou, tkanými pásovými vzormi, ktorých farebnosť symbolizovala určitú udalosť (napr. vianočný

obrus bol vytkávaný bielou priadzou, smútočný čiernou). Tkané obrusy boli na Slovensku viac rozšírené ako vyšívané, ktoré sa vyskytovali predovšetkým na západnom Slovensku. Boli zdobené rastlinnými a geometrickými motívmi. [10] [11]

1.6 Obrusy

Podľa účelu použitia delíme obrusy na denné, záhradné a príležitostné. Význam denných obrusov nemá len funkciu zakrytia jedálneho alebo iného stola v byte, každodenne používaného, ale mali by pôsobiť esteticky, dekoratívne a predovšetkým v súlade s ostatným bytovým zariadením. Pod denným stolovaním si môžeme predstaviť pekne upravený stôl na raňajky, ktorými sa deň začína alebo obed servírovaný každý deň v presne určenú dobu. Taktiež poobedná káva či čaj a nakoniec čas večere, ktorá je v južných zemiach hlavným jedlom dňa. Pre všedný deň volíme obrusy vzorované alebo v pestrých i jemných farbách, na ktorých sa stratí nejaký ten fliačik. Na záhradné obrusy sú kladené určité požiadavky a to hlavne na jednoduchú údržbu. Väčšinou sú určené na grilovanie či piknik párty a sú v pestrých farbách. Môžu byť tematicky orientované, čo je ale prednosťou príležitostných obrusov. Najčastejšími témami sú veľkonočné sviatky, advent a vianočné sviatky. Ďalej do tejto kategórie patria aj obrusy pre špeciálne príležitosti akými je svadba, narodeniny, Silvester, krstiny i sväté prijímanie a birmovanie. Klasikou pre slávnostné udalosti je iste hladký biely obrus z kvalitného materiálu, ktorý spoločenskému stolovaniu dodá slávnostnú náladu. Prípadne k už spomínaným sviatočným udalostiam napr. s vianočnými alebo veľkonočnými motívmi. Takéto obrusy sa často dedia a pre svoju citovú a estetickú hodnotu, ich použitie podčiarkuje atmosféru daného okamihu.[9][12]

Obrusy sa vyrábajú jednofarebné i pestré, bez vzoru, no i s bohatým zdobením v celej jeho ploche alebo len v podobe bordúry. Niektoré obrusy majú len vzorovo obšité kraje, táto technika sa nazýva festonovanie. Z tkaných materiálov sa na obrusy najčastejšie používa damašek, veba, grádl, činovatina, alebo rôzne typy bavlnených a ľanových textílií. Obľúbenými sa stávajú vrstvené obrusy. Okrem kvality materiálu, krásy vtkaného vzoru, hodnoty výšivky má najvyššiu hodnotu jeho čistota.

Rozmery obrusov. Tie závisia od veľkosti stola. Ideálny rozmer obrusu je taký, že obrus by mal okraje stolovej dosky presahovať o 30cm na každej strane.

Na drevené dosky sa pod obrus umiestňujú meltony, ktoré sú pevne prichytené k stolu. Meltony sú zaplstené silné vlnené tkaniny s uhladeným vlasovým povrchom. Tento druh tkaniny nazýva hoteliér aj molton alebo taktiež multon. Výhodou ich používania je tlmenie nadmerného zvuku pri manipulácii so servírovacím riadom, zvyšujú tepelnú izoláciu a zabraňujú strhnutiu obrusu zo stola. Dnes sú tieto tkaniny nahradzované lacnejšími netkanými textíliami.

Obrusy plastové, či už hladké alebo s krajkovým vzorom sa k nám prevažne dovážajú so zahraničných krajín. Ich cena je vyššia, no životnosť väčšinou menšia. Malú životnosť majú i papierové obrusy alebo obrusy z netkaných textílií. Takéto obrusy sú vždy na jednorázové použitie a nevyžadujú žiadnu údržbu. Po hostine sa len jednoducho vyhodí. Túto ich praktickú vlastnosť oceňujeme hlavne pri záhradnom stolovaní, či grilovaní, kde je veľká pravdepodobnosť, že sa obrus viac zašpiní. [8]

Na prestieranie nemusí byť použitý len obrus. Existuje množstvo rozličných textílií vhodných na praktické použitie pri stole i na jeho výzdobu. Obrusy sú však aj tak stále najrozšírenejšie, ostatné naprony, obrúsky a ďalšie drobné súčasti sú skôr doplnkami.

Obrúsky

Nenahraditeľným doplnkom sú obrúsky. V minulosti boli veľké štvorcové, no v súčasnosti sú populárne menšie. Dajú sa dobre rozložiť a vyniknú dobre aj pri anglickom stolovaní. Klasickým rozmerom je 40 x 40 alebo 50 x 50 cm. Pri slávnostnom pohostení sa skladajú do rôznych obrazcov a nápadných tvarov, čo si vyžaduje cvik. Ale výsledný efekt na slávnostne prestretom stole stojí zato. Sú potrebnou súčasťou stolovania. Nemali by byť príliš naškrobené a väčšinou sú z rovnakého materiálu z akého je obrus. Celok tvoria dva kusy látky, ktoré sú v kontraste alebo sa dopĺňajú – tmavý a svetlý, výrazne vzorovaný a priesvitný a rôzne. Môžu byť hladké, olemované, s ažúrou alebo iným textilným zdobením. Slúžia nielen k otieraniu úst po konzumácii jedla a pred pitím, ale sú i dekoratívnou súčasťou stola. V súčasnej dobe je výber papierových obrúskov široký, no napriek tomu ten správny vzhľad slávnostnej tabule dodáva tkaný textilný obrúsok. Pokiaľ sú farebne zladené, môžu sa použiť tkané aj papierové obrúsky súčasne. [8][9]

Anglické prestieranie

Spôsob tohto prestierania vznikol v snahe poukázať a nechať vyniknúť leštenej doske stola. Známe je aj ako úsporné prestieranie, pretože veľký obrus je nahradený obrúskami z textilných a netextilných materiálov. Z netextilných materiálov sú najpoužívannejšie lykové alebo plastové. Tkané anglické prestieranie môže byť jednoduché, vyšívane alebo ozdobené našitou čipkou, stuhou alebo monogramom. Tento typ prestierania je vhodný pre bežné každodenné stolovanie. [8]

Stolové súpravy

Stolové súpravy sú nesmierne dekoratívne. Existujú vo všetkých možných farbách, tvaroch a materiáloch. Uľahčujú výber a kombináciu obrusov s tkanými obrúskami. Väčšinou pozostávajú z veľkého obrusu a obrúskov alebo ho tvorí sada anglického prestierania

a obrúskov. Oblíbenou stolovou súpravou je veľký obrus s napronom. Môže byť v prevedení z toho istého materiálu, ale inou textilnou väzbou alebo s materiálu podobného alebo kontrastného odtieňa v rovnakej textilnej väzbe. Napron je menší, väčšinou štvorcový, ktorý sa pokladá na hlavný obrus. Pri guľatých obrusoch pôsobia elegantnejšie guľaté obrúsky, no nie je to pravidlom. Všetky súčasti stolovej súpravy nemusia byť z rovnakého materiálu, ale musia pôsobiť esteticky, príjemne a farebne ladiť. Jednotlivé diely súpravy možno rôzne kombinovať aj s inými kusmi stolovej bielizne, alebo používať samostatne.[8]

Používanie obrúška na kolenách

Stolovanie začína, keď hostiteľ rozprestrie svoj obrúsok. Je to signál pre ostatných, aby urobili to isté. Svoj obrúsok je potrebné rozložiť na kolená, úplne rozprestretý, ak má veľkosť väčšiu ako obedový obrúsok, tak ho treba zložiť na polovicu. Obyčajne sa obrúsok pokladá na kolená ihneď po zasadnutí k stolu (ale až po svojom hostiteľovi). Obrúsok zostáva na kolenách počas celej konzumácie jedla a môže slúžiť i na jemné utretie úst. Po jedle stačí položiť obrúsok na pravú stranu taniera. Nemusí sa opäť skladať, ale nemal by byť ani úplne hodený a pokrčený.

Výzdoba a doplnky

Neoddeliteľnou súčasťou stolovania je i výzdoba stola, bez nej to nejde. Počas každodenného stolovania postačí na ozdobenie stola nejaký svietnik, kvet, rozhádzané okruhliaky, oriešky, lístky ruží, suché kvety a podobne, v prípade, že to priestor na stole dovolí. Pre sviatočné príležitosti by mala byť výzdoba výraznejšia. Niekedy stačí iba ozvláštniť všedné predmety, netreba sa báť rôznych druhov materiálov, farieb. Použitie rôznych stúh, pruhov látok, flitrov, lasturiek, farebných guľčiek a všetkého čo má nejakú štruktúru pôsobí veľmi efektne. Dbať však treba na veľkosť, výzdoba nesmie brániť pohodlnému stolovaniu, ani výhľadu na ostatné osoby pri stole. Pre stolovanie na Veľkú noc alebo Vianoce sa využívajú hlavné atribúty týchto sviatkov, pre ktorúkoľvek inú sviatočnú príležitosť je možné voliť už spomínané dekoratívne predmety : sviečky, stuhy, kameň, kov a pod. Podľa mňa všetko čím dokážeme vyčariť určité ``estetické `` dielo a zdôrazniť ním sviatočnú príležitosť alebo si ním len spríjemniť každodenné stolovanie.[9]

1.6.1 Módné trendy obrusov

K dobrému jedlu patrí i pekne prestretý stôl, ktorého súčasťou je obrus a prestieranie. Ku každej príležitosti je vhodný iný obrus.

Vedľa estetickej funkcie a ochrane stola je i dôležitou hygienickou pomôckou. Najčastejším materiálom na obrus je textil, ale existujú i prírodné a taktiež plastové varianty obrusov. Praktické a stále obľúbenejšie sa stávajú obrusy s teflónovou úpravou. Vhodné na každú príležitosť sú z bavlnených či polyesterových materiálov v rôznych farbách s pestrou škálou vzorovania. Výber je individuálny – na bežné prestieranie či pre deti je obrus s umývateľného materiálu neoceniteľný. Na slávnostné tabule pri špeciálnych príležitostiach volíme klasické, no luxusné materiály.

Pestré farby

Treba vychádzať z toho, pre koľko ľudí prestierame a akú veľkú tabuľu chceme mať. Od toho sa odvíja množstvo dekorácií a doplnkov. Tie by nemali sediacim za stolom nijak prekážať a nemalo by ich byť zbytočne veľa, aby nekazili estetický dojem. Veľmi moderné je ladenie doplnkov tón v tóne. Pôsobia pohodovo, luxusne a pokojne. Ale zase varianta pestrých farieb (napr. žltá s červenou, oranžová so zelenou či modrou) je svieža a živá, podčiarkuje útulnosť domácej atmosféry. Prestieranie a celková úprava sa dá poňať aj podľa ročných období. Ne leto sa hodia veselé farebné kombinácie, na zimu zas farby škorice, vanilky a lesa. Alebo si môžeme zvoliť ladenie stola v nejakom štýle (romantickom, techno, retro, elegantnom..) použitie materiálu a vzoru musia byť sladené s riadom a ostatnými doplnkami. Pokiaľ si zvolíme obrus po babičke je potrebné voliť doplnky v podobnom dizajne, napríklad drevené doplnky alebo doplnky s prútia, či keramiky.

Keď ide o slávnostné príležitosti bezpochyby by mali byť ich súčasťou textilné obrusy a obrúsky. Hodia sa klasické materiály, ako ľanové a bavlnené tkaniny. Farebná varianta tón v tóne je vhodný výber, lebo umožňuje použitie i viac zdobení a aranžmá. Zvolený obrus určuje celý tón výzdoby tabule. Slávnostné rozloženie tanierov a príborov, obrúsky, rôzne poskladané a doplnky (sviečky, krásne sklo a hlavne kvetiny a zeleň).

Vrstvenie obrusov

Módnym trendom v súčasnosti je vrstvenie obrusov na sebe. Obrus sa podkladá iným, mäkkším materiálom. Napríklad keď na kruhový obrus položíme napron štvorcového tvaru, alebo na štvorcovom stole napron položený naprieč. Takýmto spôsobom sa dajú dosiahnuť veľmi efektný dojem. Zaujímavé je aj vrstvenie s tenkými priesvitnými materiálmi. V súčasnosti sa používa hlavne organza.

Fantázii sa medze nekladú. So štipkou nápaditosti sa zo stola dá vyčariť i hotové umelecké dielo. [24]

1.7 Teflonová úprava obrusov

Povrch teflonového obrusu je lesklý s pretkávaným vzorom na povrchu. Jedinečnosť tkaniny, z ktorej je obrus vyrobený spočíva v tom, že je ošetrovaná v teflonej kúpeli. Tá zabezpečuje jej nehorľavé, vodoodpudivé a nešpinivé vlastnosti. Teflonové obrusy odpudzujú rozliate tekutiny, ako čaj, káva, červené víno, atď. takže sa tekutiny nevsiaknu do celého prierezu vlákna, ale zostávajú na povrchu vo forme guľičiek. Z neho sa už dokážu ľahko odstrániť. Jednoducho je možné ich vysať papierovým obrúskom alebo utierkou. Perie sa pri maximálnej teplote 40°C a po opraní rýchlo schne. Žehlenie takto upraveného obrusu je nevyhnutné, aby po praní získal späť svoju vodoodpudivú schopnosť. Úspora nákladov na údržbu je 30%. Obrus s teflonovou úpravou je zdraviu neškodný. Má dlhú životnosť, farebné teflonové obrusy i farebnú stálosť, navyše si i po viackrátom praní ponecháva svoje špeciálne vlastnosti. [13, 14,15,16]

2. Farebnosť a vzory bytových textílií

Ak chceme dotvoriť interiér príbytku textilom je dobré rozumieť sa farbám- vedieť čo to o ich pôsobení na city a psychiku človeka, o ich vplyvoch na priestor a svetlo. Informácie o vzoroch a optických efektoch, ktoré sa nimi dajú dosiahnuť sú taktiež veľmi užitočné. Pri výbere textilných materiálov je nevyhnutné sa zaoberať i praktickou stránkou- mechanickými vlastnosťami materiálu, ktoré ovplyvňujú možnosť jeho použitia či spôsob údržby. Pri výbere farieb je potrebné brať ohľad na nábytok. Textílie v byte by mali ladiť s farebnosťou nábytku, podlahy a stien. Práve látka môže byť spojovacím prvkom, dokáže príjemne prepojiť farby v miestnosti alebo do nej môže vniesť novú, oživujúcu farbu. Voľba farebnosti i vzorov je individuálna a záleží od každého z nás. Mali by sme ju však aj prispôbiť svetelným pomerom v miestnostiach. Napríklad chladné miestnosti dokážu zahriať farby teplých odtieňov (červená, oranžová, žltá), v slnečných a presvetlených priestoroch osviežujúco pôsobia odtiene zelenej cez azúrovú a modrú až po odtiene fialovej. Farebnosť a vzory musia byť vybrané vzhľadom k rozmerom miestnosti. Práve textil dáva množstvo možností pre zdôraznenie určitých častí interiéru. [23]

2.1 Farby a ich vnímanie

Sme nimi obklopení, neustále ich vnímame a preto si zasluhujú veľkú pozornosť. Sú bežnou a príjemnou súčasťou nášho života. Odjakživa fascinovali ľudí, robia náš svet krajším.

Tak ako vnímame farby v prírode, našom okolí a obliekaní, tak o ňom premýšľame aj v našom interiéri. Prítomnosť farby je veľmi dôležitou v každom interiéri, pretože v ňom trávime väčšinu času.

Vo všeobecnosti je známe, že svetlé farby dodávajú miestnostiam vzdušnosť a priestor dokážu opticky zväčšiť. Tmavé farby majú opačnú vlastnosť, vzbudzujú dojem menšieho priestoru a pôsobia intímnejším dojmom. Dôležitosť sa prikladá i k odtieňu farby. Svetlé odtiene pôsobia upokojujúco a uvoľňujúco, zatiaľ čo tmavé vyvolávajú pocity smútku a podporujú depresívnu náladu. Farby ovplyvňujú život nenápadne, ale zato intenzívne.

Jedna farba – rozdielne pocity

U každého z nás je vnímanie farieb individuálne, na každého určitá farba pôsobí odlišne. Záleží na charaktere človeka, aké farby si do svojho interiéru zvolí. U niekoho môže daná farba vyvolať harmóniu a pokoj, u inej zas prejaví opačné dojmy. Nad farbami interiéru treba zvažovať, aby sme si vytvorili tú správnu atmosféru, ktorá nám bude poskytovať pohodlie a útulnosť. Farby a tvary patria k sebe. Menia priestory a dokážu ovplyvňovať našu náladu.

Kompozícia farieb, ktoré spolu harmonizujú, vytvára pozitívny celkový dojem. Farebné kontrasty posúvajú dopredu, zvýrazňujú rozdiely, dávajú ich do pozornosti a môžu pôsobiť osviežujúco. Kombináciou farieb a použitých materiálov vzniká celkový individuálny priestorový dojem.

Všeobecné pravidlá harmónie farieb :

1. príjemne pôsobiaca je kombinácia dvoch, alebo viacerých farieb v rovnakom tóne, ale s odlišným odtieňom.
2. Vhodné sú i kombinácie pestrých a neutrálnych farieb – čiernej, šedej či bielej s modrou, žltou alebo zelenou, ktoré upokojujú napätie.
3. Farby vzájomne sa dopĺňajúce, napr. žltá a fialová, modrá a oranžová, červená a zelená, vyvolávajú príjemné pocity.

2.1.1 Čo hovoria farby

Červená

Všeobecne je považovaná za farbu vyjadrujúcu vášeň a lásku. Červená farba zvyšuje chuť do jedla a zohrieva miestnosti, preto sa hodí aj na stolovanie. Je veľkým darcom energie, povzbudzuje nervovú sústavu a posilňuje látkovú výmenu i trávenie. Tmavočervené ovocie dokáže stimulovať produkciu antioxidantov v tele, čím zvyšuje jeho obranyschopnosť.

Vyzývavá červená je farbou sexu, erotiky, pekla, ale aj radosti a optimizmu. Na menších plochách pôsobí aktívne, na veľkých plochách však môže byť silne znepokojujúca, dráždivá a môže vyvolať dokonca aj agresivitu, preto s ňou treba narábať veľmi opatrne.

Oranžová

Je energická, povzbudzujúca, teplá, vnáša pocit radosti a optimizmu. Pomáha pri depresiách, nespokojnosti a nechutenstve. Zlepšuje prekrvenie organizmu, pôsobí kladne aj na tráviaci systém, preto je vhodné zvoliť si napríklad oranžové doplnky – obrus, sviečky, tanier.

Žltá

Najviac viditeľná, prvá farba, ktorú spozorujeme. Je najveselšou farbou spektra. Pripomína slnko, jarne kvety a prenáša nás do teplých krajín. Má oživujúci účinok, navodzuje optimizmus a veselú náladu i zmierňuje depresie. V jedálni dodáva chuť do jedla. Podporuje zažívanie a blahodarne pôsobí na pohybové ústrojenstvo a nervový systém. Pomáha odstraňovať duševnú únavu a je farbou zmeny.

Biela

Pôsobí pokojne, čisto, nevinne, uvoľňujúco a elegantne. Spája sa s nevinnosťou a vonkajšou a vnútornou čistotou. Dokáže však vyvolať aj pocit prázdnoty. Vďaka tomu aká je strohá, nepôsobí útulne, čo ostro kontrastuje s jej obľúbenosťou v interiéroch. Tá môže súvisieť s jej schopnosťou opticky zväčšiť priestor a hlavne aj s jej kombinovateľnosťou.

Hnedá

Je opäť farbou prírody, stromov, zeme, tepla. Je i upokojujúca materská farba, farba dreva, domova. Hnedé farby a jej odtiene v kombinácii so žltou, zlatou či okrovou pôsobia veľmi harmonicky. Jej bledšie odtiene sú absolútne odporúčané ako dekoračné farby bytov a obytných priestorov. Záľuba vo svetlohnedej a béžovej farbe naznačuje aj dobrosrdečného človeka ochotného pomôcť.

Samotná pôsobí smutne, preto je vhodné kombinovať ju s pestrými farbami.

Modrá

Vyvoláva pocit pokoja, harmónie a bezpečia. Pôsobí pozitívne na preťažенú psychiku. Pôsobí upokojujúco a priaznivo pri koncentrácii, zásobuje energiou. Táto farba sa odporúča na interiér spálne či detskej izby. Naopak, neodporúča sa do kuchyne. Vplýva na pokles chuti do jedla, preto na miestach, kde sa servíruje s ňou treba zaobchádzať opatrne.

Zelená

Je farba prírody, prebúdzajúcej sa jari a sviežosti, pokoja a rovnováhy, preto pomocou nej ľahko vytvoríme prostredie, ktoré pôsobí príjemne a bezpečne. Posilňuje naše ego, zlepšuje ľudské vzťahy. Dobré sa pri nej relaxuje.

Má osviežujúci a zároveň aj upokojujúci účinok. Vyvoláva pocit harmónie, súladu, znižuje podráždenosť, únavu, uvoľňuje, zabezpečí odpočinok a naberanie sily. Zelená posilňuje zrak a pozitívne ovplyvňuje mozog a oči. Svetlý odtieň je veľmi priateľský, jasný, plný života. Stredne tmavý odtieň je vážnejší a vyvoláva pocit bezpečnosti. Tmavší odtieň vyžaruje sviatočnú atmosféru, pokoj, avšak veľmi tmavý odtieň vyvoláva pocit pasivity a podnecuje k ospalosti.

Fialová

Je farbou inštinktu, inšpirácie, mystiky, mágie, kúziel a tajomstiev. Pre schopnosť vyvolávať kontroverzné pocity ju mnohí nemajú radi. Bledý odtieň fialovej, lila symbolizuje pravú lásku k najbližším a obetavosť. Je veľmi obľúbená u detí a dobre vyzerá na stenách a doplnkoch detských izieb. Podporuje našu intuíciu, tvorivosť a inšpiráciu. Zároveň má utišujúce účinky. Zvykne sa páčiť originálnym a samostatným ľuďom s nezávislými názormi, takým, ktorí často disponujú umeleckými sklonmi. Fialová navodzuje pocit chladu a pokoja.

Ružová

Symbolizuje lásku, znovuzrodenie, zvodnosť, romantickosť, sentimentálnosť, čistotu. Je to farba nehy, jemnosti a oddanosti a jemného spôsobu života, zdržanlivej elegancie a sentimentálnych citov. Jemné odtiene ružovej sú vhodné do spálne, pretože navodzujú pokojný spánok a majú upokojujúce účinky. Tóny ružovej v doplnkoch len zdôrazňujú vyznenie miestnosti ako miesta, ktoré sa pre vás môže stať ostrovom na načerpanie sily a pozitívnej energie. Ľudia, ktorí majú v obľube ružovú, majú radi romantiku a radi sa venujú skrášľovaniu, tak ako samých seba, aj prostrediu v ich okolí.

Čierna

Čierna je protiklad bielej. Je síce pekná a u mnohých obľúbená, no vyjadruje tmú, opustenosť, pesimizmus, beznádej, konzervatívnosť, ale aj čnosť, vznešenosť, vážnosť a dôstojnosť. Na steny bytov sa táto farba neodporúča. Tí, čo ju majú radi, sa vyznačujú citlivou povahou a náklonnosťou k tajnostiam, majú radi filozofovanie a dokážu dobre vychádzať s ľuďmi. Je dobre kombinovateľná s ktoroukoľvek farbou. V interiéri je používaná len v podobe drobných doplnkov na dotvorenie interiéru. Čierna je farbou luxusu a exkluzivity.

Sivá

Symbolizuje neistotu, smútok, stratu energie, ľahostajnosť, úzkosť, mrzutosť, ale aj spravodlivosť a rovnováhu. Je neutrálna, vyjadruje zdržanlivosť, monotónnosť, nestrannosť. Tejto farbe dávajú prednosť starší ľudia, ktorí chcú viesť pokojný život. Posilňuje schopnosť kritiky, preto je vhodná ako farba nábytku v kanceláriách a pri obchodných rokovaniach. Na väčšom povrchu pôsobí jednotvárne, na druhej strane však potláča krikľavosť pestrých farieb.

Farby kovu sú biela, svetlo šedá, strieborná a zlatá. Používajú sa hlavne na doplnky. Tieto kovové odtiene robia čokoľvek hodnotné, drahocenné a žiaduce.

Zlatá

Zlatá farba rozveseľuje a osvetľuje. Dodáva hrejivý nádych tmavým miestnostiam orientovaným na sever. Zlatá nepodlieha dobe. Je stále v móde a aktuálnym trendom je jej kombinácia so sviežimi neutrálnymi farbami. Táto farba sa vždy spájala s pocitom hojnosti, lesku a nadbytku. Je to farba univerzálnej lásky, najvyšších hodnôt, idealizmu a šľachetnosti. Zlatá transformuje poznanie v pochopenie, pomáha pri zvládnutí duševných neistôt. Dotvára atmosféru rafinovanej elegancie.

Neutrálna

Neutrálné farby sú prispôsobivé – ladia vždy a všade. Neutrálné farby poskytujú ideálne pozadie pre všetky predmety, ktorými sa radi obklopujete. Neutrálné farby uvoľňujú. Tieto odtiene nie sú náročné na udržiavanie. Pôsobia upokojujúco. Neutrálné odtiene sa perfektne hodia k prírodnému štýlu, napríklad modernému rustikálnemu štýlu – kombinácie kože, prútia, konope, milujú minimalizmus. Dokonale sú vhodné pre čistý, ale nie príliš chladný štýl. Ladia sa všetkým a môžu tým pádom poslúžiť ako základ mnohých rôznorodých štýlov.

[17, 18, 19, 20, 21, 22]

3. Patchwork

3.1 História patchworku

Patchwork je veľmi známa a stará technika, ktorá je v posledných rokoch novo objavovaná. Vznikol v Indii, kde sa používali rôzne zbytky odevov na výrobu nových i z nutnosti využiť i ten najposlednejší kúsok látky, ale tak, aby výsledok vyzeral esteticky pekne. Jeho najväčšej obľube sa tešila Amerika, kde sa stal ľudovou technikou. K nám do Európy sa dostal až okolo 14. stor. po návrate Križiakov z výprav.. Patchwork, ako ho poznáme dnes, má tradíciu starú asi 300 rokov; pochádza z Anglicka, ale najviac sa rozšíril v severnej Amerike zásluhou žien prisťahovalcov a osadníkov. Postupne sa táto technika používala na šitie rôznych pokrývok na zateplňovanie obydľí, závesov ktoré nahrádzali dvere a rôzne iné doplnky. Táto ručná technika poskytovala spôsob, ako maximálne zhodnotiť zvyšky látok a látky z obnosených odevov a vytvoriť z nich užitočné teplé prikrývky.

3.2 Definícia patchworku

V preklade patch znamená záplata, handra, kúsok, work – práca, výroba, dielo. Patchwork je technika ručných prác, ktorá spočíva v zošívaní malých kusov látok rôznych materiálov, dezénov a farieb do rôznych vzorov, pravidelných i nepravidelných. Preto z malých kusov látok vystrihujú pravidelné tvary geometrické tvary. Vzory sa vyvíjali po celé storočia. Je to veľké množstvo techník, nápadov, farieb, fantázie a predovšetkým umenia.

U vzorov by mala platiť farebná vyváženosť. Výsledný patchwork je spojený s ďalšími vrstvami látky a je ozdobne prešívany drobnými stehmi. Výsledný výrobok sa nazýva quilt. Prešívajú sa buď vo švoch alebo podľa šablón rôznych ozdobných tvarov. Quiltovať sa môže ručne i strojovo. Patchwork i quilting sa stávajú veľmi populárnymi technikami, pri ktorých vznikajú krásne a dekoratívne bytové doplnky, tašky, kabelky, odevy.

3.3 Techniky patchworku a postup zhotovenia

Textilný materiál je potrebné pre spracovanie namočiť do horúcej vody a tým si overiť zrážavosť a stálofarebnosť alebo materiál i jemne naškrobiť. Pred začiatkom práce ho pečlivo vyžehliť.

Základom je navrhnutý vzor, z ktorého je potrebné zhotoviť si šablóny. Umelohmotné šablóny a šablónky s geometrickými tvarmi rôznych veľkostí môžeme na textilnom materiáli posúvať, aby sme čo najlepšie využili vzor. Dôležitá je presnosť, aby na seba geometrické tvary

po zošití pekne nadväzovali. Presnou a rýchlou metódou je vyrezanie dielov otočným nožom. Zvlášť vhodná je táto metóda pri rezaní dlhých dielov (obruby, lemy, okraje). Otočným nožom je možné rezať i viac vrstiev naraz. Gumová podložka so špeciálnym povrchom zabraňuje materiálu aby kĺzal a netupí ostrie noža. Po vystrihnutí by sa mali kúsky materiálov zostehovať kvôli nevyhnutnej presnosti. Vzor sa môže javiť rôzne, podľa rozloženia farieb. Preto je výhodnou predstehovanie, kde možno vidieť výsledný farebný efekt a popípade ho zmeniť. Diely sa zošívajú lícom k sebe a švy musia byť rovné. Pri oboch spôsoboch, či už pri strojovom alebo ručnom šití sa pridáva záložka na švy 5-7mm.

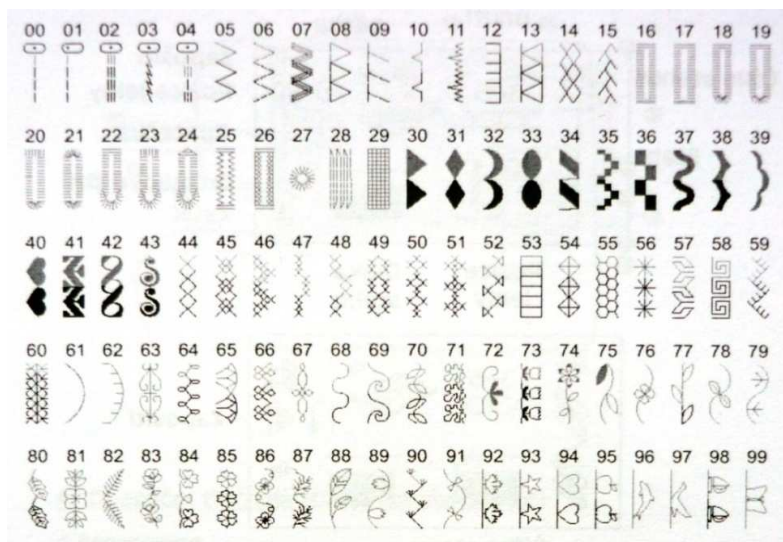
Vzory patchworku môžu byť jednoduché, stredne zložité a zložité. Čím väčší počet kúskov materiálov, tým zložitejší vzor. Od jednoduchých vzorov sa dá postupne prejsť k zložitejším. S využitím šablón a ich obmieňaním možno vytvoriť zaujímavé kreácie. Zvláštnou technikou sú rôzne guľaté švy, alebo zostavovanie rôznych hviezdíc z kosoštvorcov. Taktiež veľmi efektný no i náročný na zhotovenie je patchwork Semirole. Je to obmena patchworku, ktorá vznikla na Floride v indiánskom kmeni Semirole. Ide o variantu zošívania pruhov. Keďže som sa touto druhu patchworku vo svojej práci nevenovala, spomínam ju iba okrajovo. Ďalšou variantou patchworku je prekladaná hviezdica. Je zostavená s prekladaných obdĺžnikov a kruhov, skladaných cez seba do hviezdy na ľahkej podkladovej látke. Výstredný patchwork, ten vznikol z potreby opravovať potrhane oblečenie a prikrývky. Môže byť jednoduchý, ale i prepracovaný. Náhodne našité kúsky materiálov rôznych druhov na podkladovú látku. A švy sú zakryté výšivkou z ozdobných stehov. A ako posledný spomeniem vyrúbený patchwork, ktorý poskytuje množstvo pôsobivých efektov. Spočíva v obšívaní stredu vzoru pruhmi látky. Inšpiráciu na vzory je možné hľadať v rôznych knihách o patchworku, na internete no hlavne vo svojej fantázii. Tak ako to bolo aj v mojom prípade. Rozhodla som sa zostaviť si rôzne vzory pozostávajúce s geometrických tvarov. Využiť pritom neobmedzené možnosti rôznych druhov materiálov. K zásadám patchworku patrí i použitie rovnakých alebo aspoň podobných materiálov. V tomto prípade ma napadla myšlienka kombinácie materiálov odlišného materiálového zloženia. [7]

4. Model šijacieho stroja

Pri realizácii vzorníkov a výrobkov som využila šijací stroj Veronica ® 700 excelent. Je vhodný na bežné šitie, ale aj na vyšívanie. K dispozícii je 265 programovateľných kombinácií. Veľkoplošný displej zobrazuje grafickú nápovedu (zvolený steh, šírku a dĺžku stehu , typ vhodnej pätky, zrkadlové šitie, šitie dvoj ihlou). Opakované úkony je možné vložiť do pamäte stroja.

Obr. 11. Šijací stroj Veronica ® 700 excelent

Obr. 12. Základné, vyšívacie a špeciálne programy, gombíkové dierky (Veronica ® 700 excelent)

Na tomto stroji je možné i vyšívanie znakov, číslíc a písmen, ktorým sa vo svojej práci ale nevenovala.

5. Experimentálna časť

Od samotného začiatku som sa držala idey použiť tradičné prvky, ale dať im novú podobu. Vytvoriť rôzne farebné kompozície s použitím niekedy i šialených kombinácií materiálov a celkový ich vzhľad dotvoriť výšivkou. Napadlo ma spojiť tieto dve techniky s bohatou históriou a podať ich v prevedení súčasných trendov.

5.1 Realizácia vzorníkov - Šitie pathworku

Podľa vlastných návrhov som si zhotovila nákresy ako by mal hotový dezén vyzerieť. Realizácii predchádzala príprava papierových šablón rôznych geometrických tvarov na patchwork. Na každom dieliku bola pridaná 0,7 cm záložka na zošívanie. Materiál pred šitím musel byť pekne vyžehlený, čo uľahčilo zošívanie materiálov a dodržanie presnosti šitia. Po každom zošití nasledovalo rozžehlenie šva. Pri niektorých materiáloch som zvolila prežehlenie šva. Boli to väčšinou materiály, ktoré by sa nemali žehliť, alebo len pri veľmi nízkej teplote (syntetický kreš, satén). Výroba vzorníkov bola o to ťažšia, že som sa rozhodla pre kombináciu materiálov odlišného textilného zloženia. Čím bolo pre mňa spájanie týchto materiálov oveľa náročnejšie (napríklad spojenie vlny a saténového klzkého materiálu a mnoho ďalších). V prvom rade mi išlo o efekt, ktorý spojením týchto odlišných textilných materiálov vznikol. Vznikli tak zaujímavé kontrastné a hlavne nezvyčajné kombinácie materiálov. Od zložitých patchworkových vzorov som sa snažila upustiť pretože som chcela dať priestor výšivke.

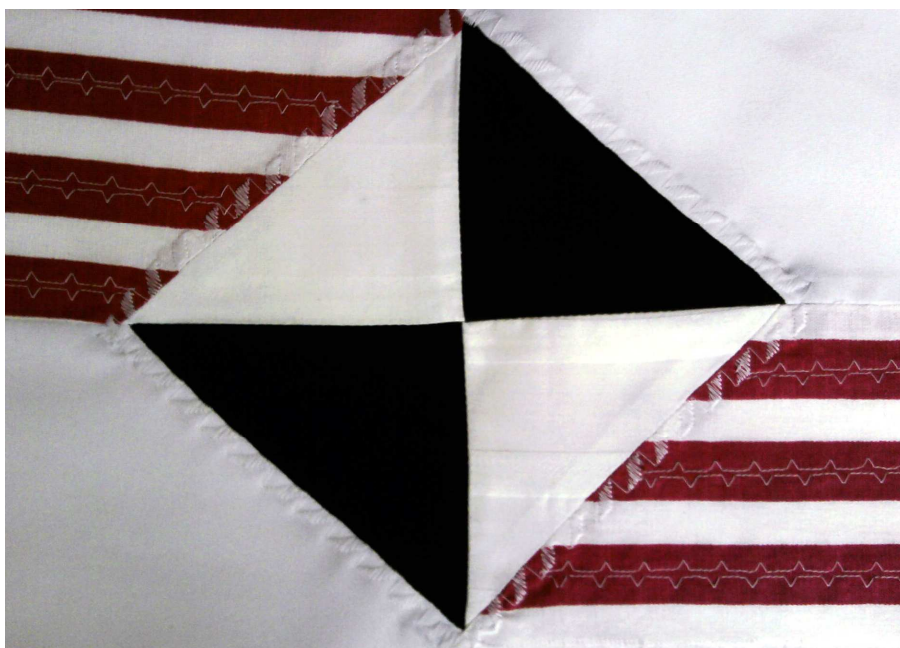
5.1.1 Aplikácia výšivky na vzorníky

Na vyžehlený a pripravený vzorník som aplikovala strojovú výšivku. Zo širokej ponuky ozdobných stehov na vyšívanie som si vyberala tie, ktoré mi pasovali k danému vzorníku patchworku. Výšivka musela byť vyšívaná pomaly, aby sa nedeformovala a taktiež aby nenatáhovala patchwork. Pri rýchlom šití sa výšivka deformovala a ornament tak nemal ten správny efekt. Prvotný vzhľad samotného patchworku vyšívane stehy zmenili alebo len farebne dotvorili.

5.1.2 Farebnosť vzorníkov

Farebnosť vyšívacej nite a vzory som si volila podľa svojej fantázie a predstavivosti. Inšpiráciou mi boli obrázky zo strany 10. Išlo o akúsi hru s farbami a materiálmi, ktoré spolu s ornamentmi vytvorili zaujímavý efekt. Skúšala som farby jemné v kombinácii s podobnými odtieňmi, alebo som dala vyniknúť výšivke v kontrastnej farbe. Pri zhotovovaní vzorníkov som uvažovala na akú príležitosť by boli vhodné, k akému stolovaniu, ba dokonca pre koho. Chcela som zhotoviť škálu vzorníkov od tých elegantnejších, cez jemné až po bláznivé farebné variácie. Súčasťou bakalárskej práce je teda i katalóg zostavený z týchto vzorníkov, ktoré predchádzali praktickej časti.

6. Obrazová príloha

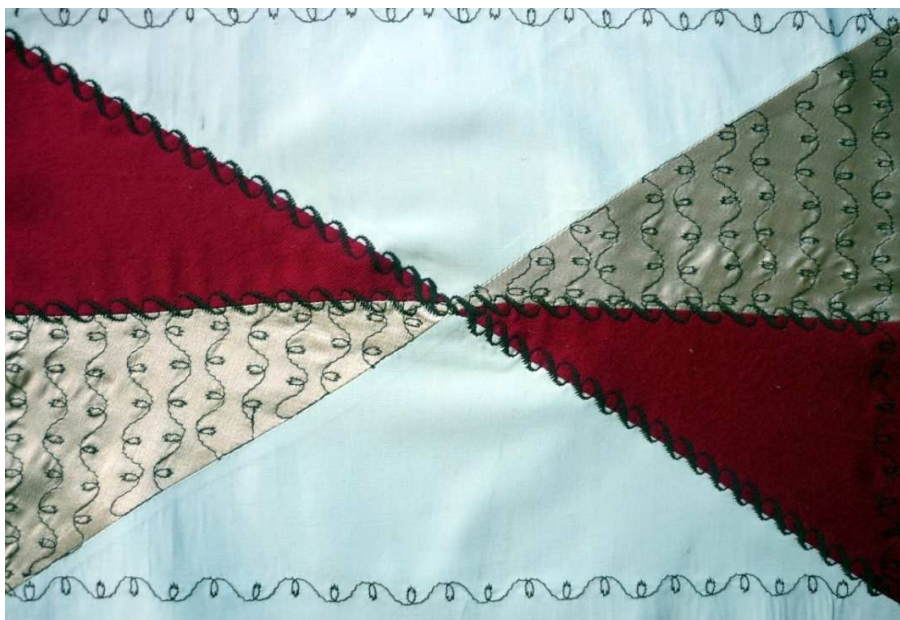

Experiment 1:

Použitý materiál : čierna - gabardén, biela - atlasgrádl, biela - šatová tkanina, biela s pruhmy - potlačené molino

Nite : biela - 100% polyester

Typy stehov : 10, 34

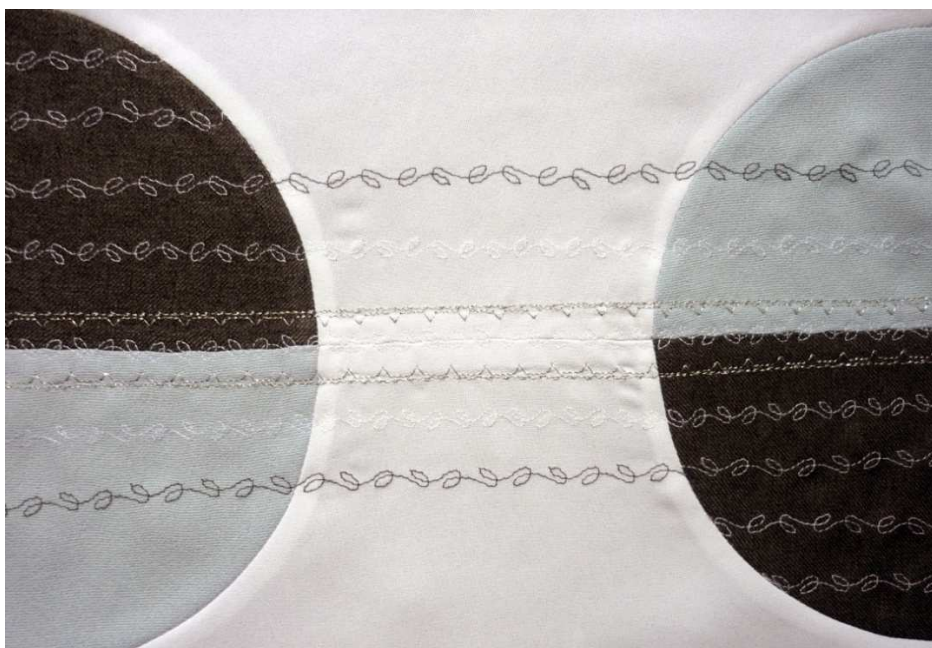
Experiment 2:

Použitý materiál : zlatá - satén, červená - šatová tkanina, krémová - balónový rips

Nite : hnedá - 100% polyester

typy stehov : 42, 89

Experiment 3:

Použitý materiál : šatové tkaniny

Nite : biela - 100% polyester , sivá - 100% polyester , strieborná - zmes syntetických materiálov

Typy stehov : 70, 04, 10

Experiment 4:

Použitý materiál : fialová - syntetický kreš, zelená - šatová tkanina v laskase, biela - šatová tkanina

Nite : fialová - 100% polyester , zelená - 100% polyester, biela - 100% polyester

Typy stehov : 38, 04, 08

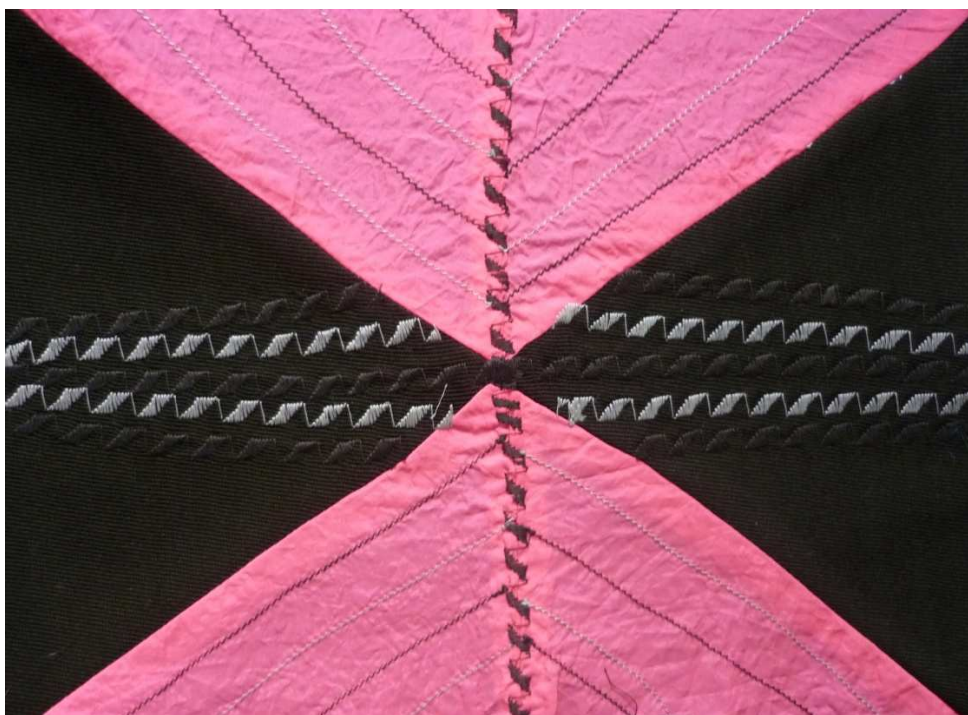

Experiment 5:

Použitý materiál : biela s pruhmi- atlasgrádl, hladká biela- molino, zelená- kreš

Nite : biela - 100% polyester, zelená - 100% polyester

Typy stehov : 30, 52

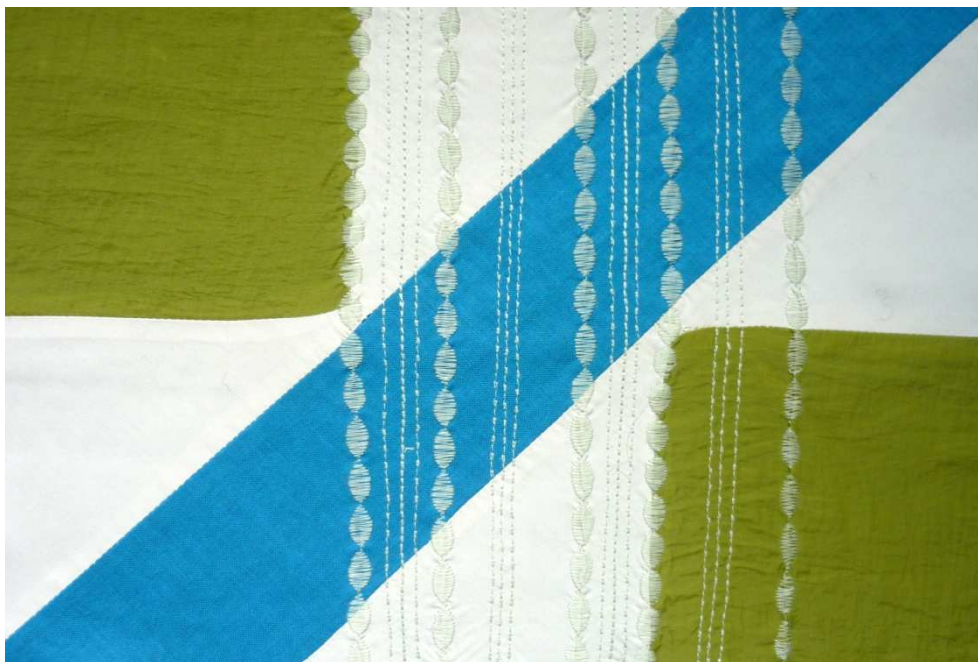
Experiment 6:

Použitý materiál : ružová- syntetický kreš, tmavá khaki - gabardén

Nite : hnedá - 100% polyester, krémová - 100% polyester

Typy stehov : 34, 03

Experiment 7:

Použitý materiál : tyrkysovo modrá - molino, zelená - syntetický kreš, krémová- balónový rips

Nite : bledozelená - 100% polyester

Typy stehov : 33, 04, 02

Experiment 8:

Použitý materiál : damašek, batist

Nite : biela - 100% polyester , bledozelená - 100% polyester

Typy stehov : 33, 04, 68

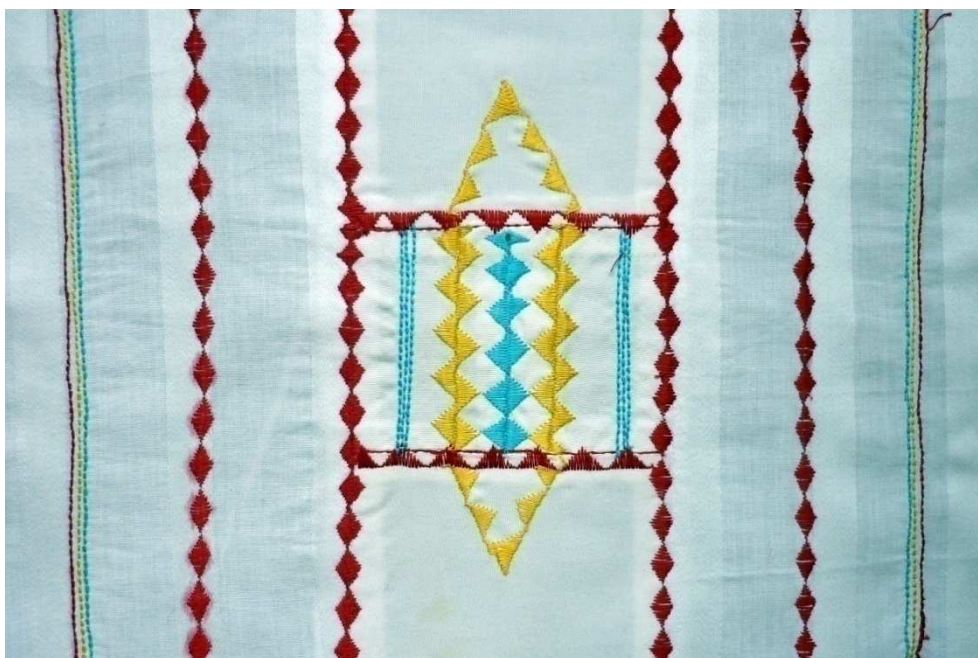

Experiment 9:

Použitý materiál : tyrkysová modrá - molino, červená - šatová tkanina, krémová - balónový rips

Nite : oranžová - 100% polyester, žltá - 100% polyester, biela - 100% polyester

Typy stehov : 31, 30, 02, 07

Experiment 10:

Použitý materiál : biela s pruhmi - atlasgrádl, hladká biela - molino

Nite : červená - bavlna , modrá - bavlna, žltá - bavlna

Typy stehov : 30, 02, 31,

7. Praktická časť

V praktická časť mojej bakalárskej práce spočíva v realizácii kolekcií ozdobných prestierok na stôl s obrusmi. Vychádzajúc s výšiviek krojov a patchworku, o ktorých som sa zmienila už v prvej časti svojej práce.

Bohatá slovenská výšivka na patchworku pochádzajúceho z Indie. Spojitosť týchto dvoch dimenzionálne odlišných krajín mi prišlo ako zaujímavý nápad. Skomponovanie „našej“ a „ich“ histórie ručných prác má svoj zaujímavý efekt. Ručná výšivka je už viacmenej históriou a v dnešnej dobe je nahradená strojovým šitím, presne tak ako i patchwork. U mňa je patchwork len akýmsi podkladom na vyzdvihnutie slovenskej výšivky, ktorej rozmanitosť na ľudovom kroji je obrovská. Pekne upravený stôl so slovenskými prvkami môže napovedať sediacim za ním o akej takej histórii.

7.1 Kolekcia I

Táto kolekcia je inšpirovaná konkrétnym ľudovým odevom z Považskobystrického regiónu, ktorý som popísala na stranách 5 a 6. Svoju pozornosť som venovala hlavne výšivke na kroji z obr. 6, na strane 7, z ktorého som vychádzala v tejto kolekcií. Kolekcií predchádzal rovnaký proces ako pri výrobe vzorníkov v experimentálnej časti mojej práce. Príprava šablón, strihanie, žehlenie, zošívanie, rozžehľovanie švov a vyšívanie ozdobných stehov sú dôležitými operáciami na zhotovenie požadovaného výrobku. Podrobnejšie je technologický postup opísaný pri kolekcií II.

Materiálom na prestierky som zvolila jemný kvalitný batist v kombinácii s damaškom s kvetinovým vzorom, ktoré boli i v súčasnosti sú používaným materiálom na stolovú bielizeň. Farebnosť vychádza z výšivky na ženskej košeli. Pestré veselé farby, z ktorých prevažujú teplé odtiene (červená, oranžová, žltá) podporujúce chuť do jedla, čo je dôležitou súčasťou stolovej bielizne. Dotvorené sú kontrastnou modrou a príjemnou zelenou farbou. Ozdobné stehy sú v trojuholníkových geometrických tvaroch na podklade, kde som zanechala kruhový tvar pripomínajúci rukávovú hlavicu. Prestierky sa dajú použiť buď samostatne, alebo s obrusom. Ja som zvolila biely, ale ani ktorákoľvek z použitých farieb výšivky by nepôsobila zle. Farebnosť prestierok môže spestriť stolovanie nedeľného obeda ale i všedného dňa alebo byť vhodným doplnkom interiéru počas osláv alebo iných príležitostí.

Použitý materiál :

Damašek

Batist

Nite : žltá- 100% polyester , zelená- 100% polyester , červená- , modrá- 100% polyester ,
oranžová- 100% polyester

Typy stehov : 09, 30, 02, 04

Návod na údržbu prestierky :

Návod na údržbu obrusu :

Obr. 11. Prestierka ; Kolekcia I.

Obr.12. Kolekcia I.

Obr. 13. Kolekcia I.

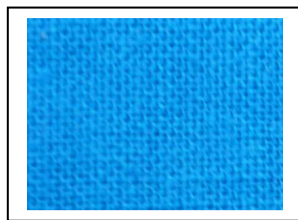
7.2 Kolekcia II

Súčasťou tejto kolekcie je sada štyroch prestierok, bez obrusu. Patchworkové prestierky v hravých farbách. Geometrická kompozícia v tyrkysovej modrej s výraznou ružovou je dotvorená neutrálnou farbou. Ružové a žlté ozdobné stehy vynikajú na krémovom podklade. Stehy na oživenie prestierky som zvolila v podobných, hranatých geometrických tvaroch. Sada je rozdelená na dvojice prestierok. Odlišné sú jednou zmenou materiálu a taktiež som prehodila farby jednotlivých tvarov. Čo vidieť na obr. 16. Farby a výšivka skombinované v rovnakých farbách je to čo tieto prestierky spája. Malá odlišnosť nepôsobí na stole rušivo. Prestierky môžu zdobiť stôl bez obrusu, ako pri anglickom stolovaní, alebo je možné použiť obrus. Jednofarebný obrus môže tvoriť príjemný podklad prestierkam. Samozrejme by mala byť použitá farebnosť z prestierok. Vhodnou príležitosťou na použitie týchto prestierok sú detské narodeninové oslavy, piknik v prírode alebo môžu byť dennou súčasťou stolovania.

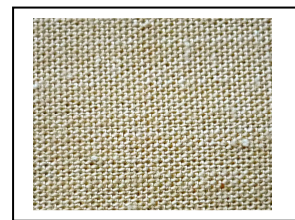
Zhotovenie prebiehalo podobne ako pri realizácii vzorníkov. Prvotný návrh kompozície, po ktorom nasledovalo zhotovenie šablón. Podľa pripravených šablón som si z pripraveného vyžehleného materiálu vystrihla požadované tvary. Pre spevnenie a udržanie správneho tvaru prestierok som sa rozhodla jednotlivé diely podlepiť lepidlom výstužou. Nasledovalo zošívanie kúskov textilných materiálov, ktorých šírka stehu pri zošívaní bola 0,7 mm. Šev bolo po každom šití potrebné rozžehliť. Na zhotovený dôkladne vyžehlený patchworkový vzorník som aplikovala výšivku. Ozdobné stehy navolené na šijacom stroji Veronica 700® excelent bolo nutné šiť pomaly, aby výšivka nebola deformovaná. Patchworkový podklad necháva vyniknúť geometrickú výšivku. Táto sada je predovšetkým o netradičnom spojení textilných materiálov. Naproti kolekcií I., v ktorej som použila tradičný materiál a zvolila farebnosť vychádzajúcu z konkrétneho výrobku, som v tejto kolekcií vychádzala len z vlastnej fantázie.

Použitý materiál :

molino

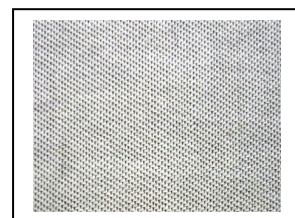
molino

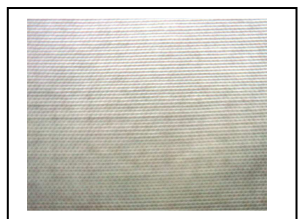
syntetický kreš

balónový rips

balónový rips

Nite : krémová- 100% polyester, ružová- , žltá- 100% polyester

Stehy : 54, 31

Návod na údržbu prestierky :

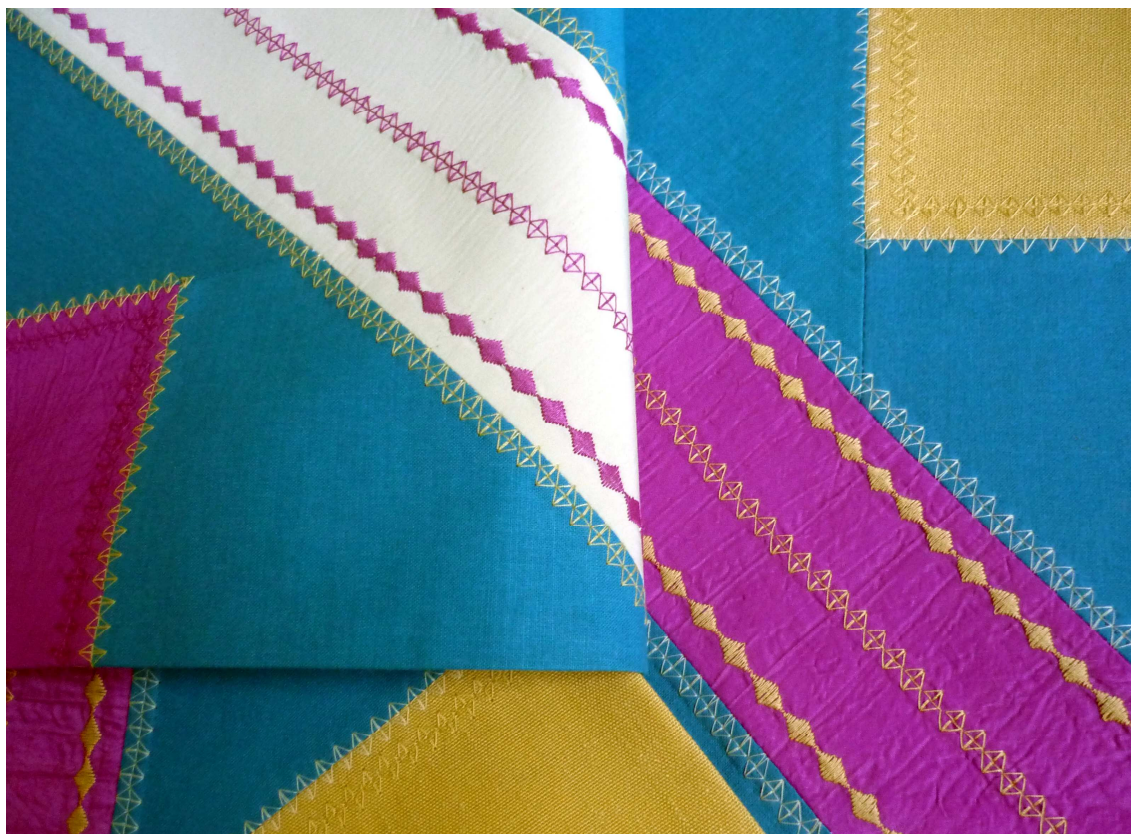

Obr.14. Sada prestierok Kolekcia II.

Obr.15. Sada prestierok , Kolekcia II:

Obr. 16. Detail prestierky, Kolekcia II.

7.3 Kolekcia III

Elegantná a luxusná, takým dojmom pôsobí posledná kolekcia.

Technológii výroby, ktorá je už spomenutá v predchádzajúcich kolekciách i v teoretickej časti práce, sa už nebudem venovať. Spomenula by som farebnosť a materiály z ktorých bola kolekcia zhotovená. Kým kolekcia II. bola v pestrých farbách a výrazných stehoch, tu som sa snažila o zachovanie známeho ``v jednoduchosti je krása``. Vhodným materiálom mi pripadala obrusovina s teflonovou úpravou, ktorá je veľmi praktická a navyše veľmi pekne vyzerá. Podľa súčasných trendov je organza dekoratívnym doplnkom slávnostného stolovania. Pekný vzhľad nie je všetko čo organza obnáša. Vzhľadom k tomu, že je veľmi klzká a elastická, ťažko sa spracováva. Od prestierok som ale požadovala pevný tvar a tak som organzu vystužila lepidlovou výstužou, čo ju spevnilo a šitie bolo o niečo jednoduchšie. I keď sa to nedá porovnať so šitím prestierok z Kolekcie I, kde som použila bavlnené materiály.

Olivovozelená organza s obrusovinou je taktiež netradičnou kombináciou textilných materiálov. No spolu pôsobia príjemne i s aplikovanou výšivkou. Biela výšivka podčiarkuje čistotu a zlatá zas určitú eleganciu a luxus. Mojou snahou bolo vytvoriť slávnostnú kolekciu určenú na špeciálnu príležitosť. Prestretý obrus s krížom položenou organzou, pôsobí jednoducho a slávnostne. Organzu je možné len jednoducho zvlíniť, pridať zopár doplnkov a stôl nadobúda iný vzhľad.

Tento typ prestierania je vhodný na príležitosti akými sú narodeniny, výročia a svadby.

Použité materiály :

Obrusovina s teflonovou úpravou

Organza

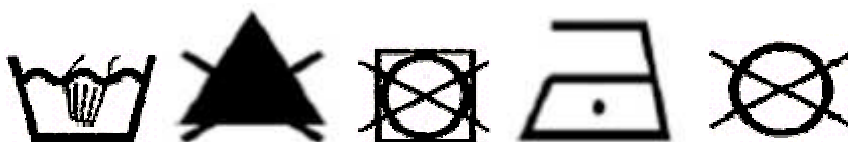
Použitý materiál : biela- obrusovina s teflónovou úpravou, š. 160. ; 100% polyester

olivovozelená- organza, 63% polyester, 26% nylon, 11% acryl

Nite : biela- 100% polyester , zlatá-

Typy stehov : 42, 75

Návod na údržbu prestierky :

Návod na údržbu obrusu :

Obr. 17. Detail prestierky ; Kolekcia III:

Obr. 18. Detail prestierky ; Kolekcia III:

Obr. 19. Kolekcia III.

Obr.20. Kolekcia III:

Obr. 21. Kolekcia III.

Obr. 22. Kolekcia III.

Záver

Zameraním mojej práce bolo určité skúšanie a hľadanie. Či už išlo o zostavovanie rôznych kompozícií, kombinovateľnosť materiálov či vyšívacích vzorov. Vhodný stroj mi umožnil realizáciu mnohých príjemne pôsobiacich výrobkov. Sledujúc každý materiál akým spôsobom reaguje na výšivku a vlastne dokázať, že patchwork sa dá zhotoviť aj s úplne neobvyklých materiálov. Páči sa mi napríklad kombinácia saténu - vlny, krešu – mulina a mnoho ďalších. Aj keď kombinácie znejú asi uletene, s výsledkom som spokojná. Výhodou patchworku je nekonečné množstvo kombinácií a u vyšívania taktiež. Moja tvorba ma neustále posúvala vopred, či už pri prvotnom šití patchworku alebo vyšívání sústavne vznikali rôzne možnosti.. Pre niekoho je možno nemožné predstaviť si na svojom stole materiály, ktoré som použila. Išlo o zaujímavý experiment , ktorý sa ani nedá nejak ukončiť, keďže je stále čo skúšať a zlepšovať, hľadať rôzne materiály a vzory. Súčasťou mojej práce je taktiež katalóg vzorníkov, ktoré predchádzali záverečným výrobkom

Záverom práce sú kolekcie prestierok a obrusov. S výsledkom som milo prekvapená a spokojná. Kolekcie by skôr mali slúžiť ako vzor. Pokiaľ by išlo o výrobu, boli by vhodnejšie väčšie prestierky a na bežné používanie materiály s jednoduchou údržbou. Samozrejme práca nie je jednoduchou záležitosťou a preto by bola aj dostatočne finančne ohodnotená.

Literatúra

1. <http://www.uluv.sk/sk/web/kam-v-uluve/studijny-a-dokumentacny-fond-uluv/viac-o-kroji/>
2. Nosáľová, V. : Slovenský ľudový odev , Osveta, Martin 1983
3. Kovačevičová, S. : Lidové výtvarné umění Slovensko, Státní pedagogické nakladatelství, 1974., Praha 1974
4. Nosáľová, V. ; Paličková, J. : Naše kroje, Mladé letá, Bratislava 1988
5. Kalesný, F. : Ľudové umenie na Slovensku, Osveta, Martin, 1956
6. Selecká, Z. : Výšivky a tkaniny, Práca, Bratislava 1989, ISBN 80-7094-055-7
7. Encyklopédie ručních prací, Ikar, Praha 2002 , ISBN 80-249-0068-8
8. Parilová, H.; Štočková, H. : Textilní zboží a textilie - bytové textilie, technická univerzita v Liberci 2005, ISBN 80-7083-921-X
9. Hans Tapper, Stůl pro každou příležitost, Od jednoduchého prostírání po slavnostní tabuli, Ikar, Praha 1994, ISBN 80-85830-19-1
10. <http://www.uluv.sk/product/obrus-5311/>
11. <http://www.uluv.sk/product/architektura-a-byvanie-247/>
12. http://www.linia.sk/L10_06/ritual.htm
13. <http://www.tilda.sk/>
14. <http://www.texicop.sk/sk/index.php>
15. <http://www.tefloncloth.eu/sk/>
16. <http://www.teflonoveubrusy.cz/otazky-a-odpovedi/>
17. http://www.vandadekor.sk/tip_farba
18. <http://www.borsodfestek.hu/sk/szinek>
19. <http://ihoroskop.info/co-hovoria-farby>
20. <http://www.akobyvat.sk/clanek/kategorie-dekoracie/ako-na-nas-pôsobia-farby-v-interieri/>
21. <http://www.tvtip.sk/lifestyle/extra/2502-jedzte-farebne.html>
22. <http://lepsiebyvanie.centrum.sk/feng-shuei/219895/feng-shuei-18:-este-stale-o-farbach>
23. http://bydleni.lidovky.cz/barvy-vzory-a-struktury-v-interieru-dsf-/home-styl.asp?c=A081208_132036_home-styl_byt
24. <http://www.kuchyne.cz/vybaveni-kuchyne/ubrusy-jake-jsou-prave-in.aspx>